

ประวัติศาสตร์กับการวิจัยด้านสังคมศาสตร์

กล่าวนำ

วิชาประวัติศาสตร์เป็นวิชาที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากที่สุดในรอบสิบปีที่ผ่านมา มีคำถามจำนวนมากที่ตั้งข้อสงสัยต่อสถานะของวิชานี้ เช่น วิชานี้เป็นสังคมศาสตร์หรือมนุษยศาสตร์ มีวิธีการของตนเองที่แน่ชัดหรือไม่ ถ้ามี อะไรคือวิธีการเข้าสู่ความรู้ (ความจริง) ของวิชานี้ และวิธีการดังกล่าวมีความแตกต่างจากวิชาอื่น ๆ อย่างไร คำถามที่ท้าทายนักประวัติศาสตร์ที่สุดคงจะอยู่ที่ว่า ประวัติศาสตร์นั้นมีทฤษฎีหรือไม่ ข้อถกเถียงในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้มีมาหลายครั้งตามเวทีการสัมมนาและอภิปราย ทั้งที่จัดโดยนักประวัติศาสตร์เอง และนักสังคมศาสตร์ที่สนใจจัดขึ้น

การปรับตัวของนักประวัติศาสตร์ไทยนั้นมีลักษณะค่อนข้างชัดเจนเมื่อพิจารณาจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ในส่วนหนึ่งเป็นความพยายามประนีประนอมกับสาขาวิชาที่นักประวัติศาสตร์เข้าไปข้องเกี่ยวกับ อาทิ เศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์ สังคมวิทยา และมานุษยวิทยา ในอีกด้านหนึ่งนักประวัติศาสตร์ก็พยายามหาลักษณะเฉพาะของตนเองในท่ามกลางวิทยาการที่หลากหลายมากขึ้น อย่างไรก็ตามการประนีประนอมดังกล่าวก็ยังมีปัญหาอยู่เสมอจะประนีประนอมแค่ไหนและอย่างไร รวมทั้งวิชาประวัติศาสตร์ในทัศนะของผู้ที่นักประวัติศาสตร์ไปข้องแวะด้วยนั้นเป็นอย่างไร ควรจะมีการทบทวนหรือไม่

การอภิปรายเรื่อง ประวัติศาสตร์กับการวิจัยด้านสังคมศาสตร์ จึงเป็นความพยายามที่จะสำรวจสถานะวิชาประวัติศาสตร์ และเป็นมาตรวัดความเปลี่ยนแปลงของความคิด การรับรู้ต่อวิชาอีกครั้งหนึ่ง

เมื่อปี 2518-2519 ธรรมศาสตร์มีการเตรียมที่จะรื้อโครงสร้างของมหาวิทยาลัยใหม่ในสมัยของอ. ป๋วย มีความพยายามที่จะปฏิรูปโครงสร้างการศึกษาของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เราเคยพูดกันถกเถียงกันอยู่เป็นเวลานานว่าจะเอาประวัติศาสตร์ไปอยู่ตรงไหน เวลาอ. ป๋วยถามผม ผมบอกเอาไว้กับสังคมศาสตร์ ผมไม่เอาไว้ในมนุษยศาสตร์ ผมมีเหตุผลส่วนตัวของผม ผมถือว่า การแบ่งว่าประวัติศาสตร์อยู่ในมนุษยศาสตร์หรืออยู่ในสังคมศาสตร์นี้ มันไม่ได้เป็นกฎตายตัว อยู่ที่ว่าเราจะตีความว่าประวัติศาสตร์เป็นอย่างไร คือรวมความแล้วในเรื่องของการแบ่งวิชาประวัติศาสตร์บางทีมันก็เป็นวิชาที่ค่อนข้างจะคาบหลุกคาบคอก คือว่าบางทีมันก็ดูเสมือนว่า มันใกล้ ๆ กับวรรณคดี เพราะฉะนั้นมันน่าจะอยู่ในมนุษยศาสตร์ แต่บางทีก็ ๑ แล้วมันก็เหมือนกับว่ามันอยู่ใกล้กับเศรษฐศาสตร์ เพราะฉะนั้นมันอยู่ในสังคมศาสตร์ได้ มันค่อนข้างจะคาบหลุกคาบคอก คือผมไม่เห็นด้วยกับนักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่ที่ลุกขึ้นมาปกป้องความบริสุทธิ์ของตัวเอง ในแง่มีความรู้สึกว่ามีมนุษย์ต่างดาว เช่น พวกปรัชญา หรือพวกเศรษฐศาสตร์ หรือพวกรัฐศาสตร์ เข้าไปยุ่งยามในมหาดานจักรอันเจียบสงขของตัวเอง อันนี้ผมไม่เห็นด้วยเป็นอย่างยิ่ง แล้วก็ในการอภิปรายทุกครั้งก็ยืนยันอันนี้ เพราะฉะนั้นผมก็มีมิตรต่างดาวเยอะแยะ ที่เขาจะคอยให้ผมช่วยพูดแทนเขาว่า ประวัติศาสตร์มันเกี่ยวข้องกับสังคมศาสตร์อื่น ๆ แล้วก็เป็นที่ชื่นชอบธรรมของบุคคลที่ถกมองว่าเป็นมนุษย์ต่างดาวที่จะเข้ามาได้อย่างไร เช่น อ.เกษียร เตชะพีระ ประวัติศาสตร์กับการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ในความรู้สึกของผม ผมถามตัวเองว่าเวลาผมทำงานผมต่างกับนักสังคมศาสตร์อื่น ๆ หรือเปล่า ในเนื้อแท้ของมันก็อาจจะไม่ต่างกัน สมมติผมจะวิจัยทางประวัติศาสตร์ ผมก็ไม่ต่างจาก อ.เกษียร เตชะพีระ ไม่ต่างจาก อ.ทักษ์ เฉลิมเตียรณ เพราะว่าผมก็ทำงานกับ อ.ทักษ์ เฉลิมเตียรณมา ผมก็ทำงานกับ อ.สมบัติ จันทรวงศ์มาซึ่งเป็นนักรัฐศาสตร์ ผมก็ทำงานกับ อ.ชัยอนันต์ สมุทวณิชมา ผมไม่เห็นว่าจะต่างกันตรงไหนเลย

ผมคิดว่ามันไม่ต่างในแง่ของวิธีการ แต่ว่าประเด็นของมัน คือเวลาที่ผมศึกษาค้นคว้าวิจัยผมมุ่งสู่จุดไหนอันนี้อาจจะต่างกัน ผมตั้งคำถามที่ตรงไหน ผมต้องการจะตอบอะไรหรืออธิบายอะไรอาจจะแตกต่างกัน **เพราะว่าวิชาแต่ละวิชาที่มีเป้าหมายแกนกลางของตัวเองไม่เหมือนกัน** สมมติตัวอย่างที่ผมชอบยกให้นักศึกษาฟังบ่อย ๆ ในกาบบรรยายสอนวิชาประวัติศาสตร์ของผม หากว่า ดร.จวัช มกรพงษ์ ทำการวิจัยเรื่องเกี่ยวกับ 2475 หรือว่า อ.ชัยอนันต์ สมุทวณิช ทำการวิจัยเรื่อง 2475 เมื่อเทียบกับผม ผมทำงานประวัติศาสตร์ของ 2475 ผมคิดว่าในการค้นคว้าวิจัยมันไม่ต่างกันมากนัก แต่ว่าคำถามที่ถามและเป้าหมายที่พยายามอธิบาย 2475 นี้อาจจะต่างกัน แม้ว่าหัวใจของประวัติศาสตร์อยู่ที่การตั้งคำถามว่า who what when and why ใคร อะไร เมื่อไร และทำไม ผมก็จะเดินเรื่องของผมไปตามแผนนี้ who what when and why ว่าด้วย 2475 ว่าด้วย who ก็คือพระยาพหลฯ รัชกาลที่ 7 นายปรีดี พนมยงค์ หลวงสินธุสงครามชัย what เกิดอะไรขึ้น เมื่อไร และทำไมถึงเกิดขึ้น ก็เป็นหัวใจของประวัติศาสตร์ คำถามพื้นฐานของเศรษฐศาสตร์บอกว่า what how for whom คำถามพื้นฐานของรัฐศาสตร์บอกว่า who get what when and how ก็หมายความว่า จุดมุ่งหมายไปอยู่ที่การอธิบายเรื่องอันนามมากกว่าจุดมุ่งหมายของประวัติศาสตร์ที่พยายามอธิบายว่าอะไรเกิดขึ้น และทำไมถึงเกิดขึ้น อันนี้เป็นความแตกต่างกัน ในแง่ที่ว่าเป้าหมายในการที่พยายามจะอธิบายเหตุการณ์หนึ่ง ผมคิดว่าเป็นไปไม่ได้เลย ต่อให้คุณเป็นนักอะไรก็ตาม ผมยืนยันอันหนึ่ง คุณจะแก่นักปรัชญา เป็นนักเศรษฐศาสตร์ นักอะไรก็ตาม ถ้าคุณจะเป็นนักอะไรก็ตาม คุณหนีไม่พ้นต่อการที่จะต้องใช้เหตุการณ์จริง ๆ เพื่อที่จะอธิบายปรากฏการณ์ของมนุษย์ หรือใช้เหตุการณ์จริง ๆ เพื่อสร้างทฤษฎีบางอย่าง เพื่อที่จะอธิบายศาสตร์ในแขนงของคุณเอง ผมคิดว่าอันหนึ่งที่นักสังคมศาสตร์อื่น ๆ ไม่สามารถจะทำความเข้าใจกับนักประวัติศาสตร์ได้ก็คือว่า นักสังคมศาสตร์อื่น ๆ เพิกเฉยต่อปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นของมนุษย์ เพิกเฉยต่อ fact คือ หมายความว่าในส่วนหนึ่งก็เป็นมิตินี้ว่า นักสังคมศาสตร์กับนักประวัติศาสตร์ก็

พยายามอย่างยิ่งที่จะมาพบกับมาเจราแล้วก็แลกเปลี่ยนข้อมูล หรือว่าความรู้ซึ่งกันและกัน คือในท้ายที่สุดแล้ว ผมคิดว่า ถ้าเราจะคิดว่าเราเป็นนักอะไรก็ตาม นักปรัชญา นักประวัติศาสตร์ นักเศรษฐศาสตร์ นักรัฐศาสตร์อะไรก็ตาม ในส่วนหนึ่งก็คือว่าเราหนีไม่พ้นในกาที่จะพยายามอธิบายและเข้าใจปรากฏการณ์ของมนุษย์และสังคม เพราะฉะนั้นในแง่ที่ สิ่งนี้ เรียกว่าเป็นสหวิทยาการมีความสำคัญอย่างมาก ผมคิดว่า ถ้าหากเราเคร่งครัดอยู่ในแขนงวิชาของตัวเองที่ได้รับกวรพว่่านบ่ ปร่ว่าสอนมาจากโลกตะวันตกแล้ว ท่านก็จะเป็นคนตีคัมแคบอยู่ในโลกแคบ ๆ ของตัวเองไป แล้วในที่สุด ใ้ภาษาของนักประวัติศาสตร์ ก็คือว่าคทาเทปประวัติศาสตร์ไปตามระเบียบ ถึงแม้จะมี Ph.D. หรือปริญญา 5 ปริญญาพ่วงท้ายมาก็ตาม

ผมคิดว่าในที่สุดแล้ว สิ่งที่ว่าวิชาการมันโยงกันไปโยงกันมา วิชาการแขนงหนึ่งมันจะเจริญได้ มันต้องไปเจอกับแขนงอื่น ๆ เป็นลักษณะของสหสาขาวิชา แล้วคำถามที่มีอยู่บ่อย ๆ หรือนักหนาที่ถูกตั้งขึ้นมาบ่อย ๆ ว่า นักประวัติศาสตร์นี่ไม่มีทฤษฎีเป็นของตัวเอง เพราะฉะนั้นจึงได้จัดเข้าช่ยอยู่ในมนุษยศาสตร์ ผมขอปฏิเสธเรื่องว่าไม่มีทฤษฎี สมมติตัวอย่างง่าย ๆ นักเศรษฐศาสตร์บอกว่า ฉันมีทฤษฎีเพราะฉันใช้ทฤษฎี Marx ผมไม่เชื่อว่า Marx ประกาศตัวว่าฉันเป็นนักเศรษฐศาสตร์ และสร้างทฤษฎีสำหรับที่จะอธิบายวิชาเศรษฐศาสตร์ ผมคิดว่า Marx ทำงานเพื่อที่จะอธิบายปรากฏการณ์ของสังคม ความเปลี่ยนแปลงของสังคม การทำนายสังคมล่วงหน้า ไม่ได้บอกว่าเป็นของสาขาเศรษฐศาสตร์อย่างเดียว เพราะฉะนั้นฉันเป็นสกุลเศรษฐศาสตร์ Marxist เพราะฉะนั้นฉันกับบอกว่าประวัติศาสตร์เอาไปใช้ไม่ได้ คือพูดถึงเรื่องทฤษฎีแล้ว ผมอยากมองในแง่ที่ว่า ในโลกนี้ ในเวลาสัก 100 ปี 200 ปี อาจจะมีคนคิดทฤษฎีได้เพียงคนเดียว คนคิดอะไรก็ได้คิดได้เยอะแยะ แม่แ้วที่อยู๋ชายมะขามแก่้คิดได้ แต่ของแม่แ้ว หรือของแม่ หรือของ อ.ธาวิตจะเป็นทฤษฎีมันไม่แม่เสมอไปที่จะเป็นได้ ในโลกนี้มนุษย์เราเจริญมาก ๆ ในช่วงปรนตเสียว่า 2,000 ปีที่แล้ว จะมีนักคิดที่ยิ่งใหญ่เกิดขึ้นเพียงไม่กี่คนี่สามารถจะสร้างทฤษฎีเพื่ออธิบายปรากฏการณ์มนุษย์ได้ บรรดา ดร. Ph.D. นักวิชาการทั้งหลายที่เสนอมาฉัน เป็นเพียงแค่สมมติฐานเท่านั้นเองไม่ใช่เป็นนักทฤษฎี

ในการใช้คำว่าทฤษฎีและสมมติฐานในสังคมไทย ในวิชาการไทยนี้ เราใช้ศัพท์ 2 ด้าน เราคิดอะไรได้หน่อย เราก็บอกว่าเป็นทฤษฎีแล้วยังไม่มีการยอมรับเลย ทฤษฎีต้องเป็นเรื่องที่ใช้ซ้ำแล้วซ้ำอีก พิสูจน์แล้วพิสูจน์อีกจนเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง ถึงจะได้ชื่อว่าเป็ทฤษฎีอย่างแท้จริง นอกนั้นก็เป็เพียงสมมติฐานเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้นในแง่นี้ คำว่าทฤษฎีมันเกิดขึ้นในคนตีเป็นนักคิดที่ยิ่งใหญ่ในโลกที่ผ่านมามีจำนวนค่อนข้างจำกัด และท่านนักทฤษฎีเหล่านี้มันได้จำกัดตัวเอง บอกว่าฉันเป็นสาขาวิชาฉัน ฉันเป็นสาขาวิชาฉันแต่อย่างใดเลย ผมคิดว่าถ้าเราย้อนกลับไป ดูนักคิดนักทฤษฎีที่ยิ่งใหญ่ของโลก ในหลาย ๆ คน ไม่ว่าจะเป็ในลกตะวันตกหรือลกตะวันออกก็ตาม ผมคิดว่าทฤษฎีนี้เป็ของกลาง เพราะฉะนั้นในแง่ที่วิชาประวัติศาสตร์ก็มีสิทธิอันชอบธรรมที่จะใช้ทฤษฎีซึ่งเหมาะสมกับการวิเคราะห์ หรือการศึกษาในหัวข้อนี้ ๆ ของตัวเอง

ธาวิต สุขพานิช :

เนื้อหาในส่วนนี้สำคัญผมอยากจะสรุปคือ อ.ชววิทยัพยายามที่จะชี้ให้เห็นในการอภิปรายครั้งนี่ว่าประวัติศาสตร์อาจอยู่ในสังคมศาสตร์ก็ได้ ในมนุษยศาสตร์ก็ได้ มันมีความคาบคอกคาบคอกพอสมควร มันมีความบริสุทธิ์อะไรมากมายนัก อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่ามันไม่ใช่ศาสตร์ที่บริสุทธิ์ มีความคาบคอกคาบคอกสามารถจะจัดเข้าในด้านสังคมศาสตร์ก็ได้ ทางด้านมนุษยศาสตร์ก็ได้ อย่างไรก็ตาม ประวัติศาสตร์ก็มีความต่างกับสาขาอื่น ๆ อยู่ตรงการตั้งปัญหา ซึ่งท่านก็ยืนยันว่าประวัติศาสตร์มีเป้าหมายที่เฉพาะตัว เพราะฉะนั้นการแสวงหาคำตอบมันก็เลยเฉพาะตัวไปด้วย ซึ่งก็อยู่ในเรื่องการตั้ง

คำถาม who what when and why เป็นความพยายามที่จะต้องอธิบายให้ได้ การที่ท่านพยายามชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์มีการตั้งปัญหาที่แตกต่างจากสาขาอื่น และแสวงหาคำตอบที่แตกต่างจากสาขาอื่น ๆ นี้ ท่านก็ยังยืนยันว่าทุกสาขา มีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจในประเด็นเฉพาะในเหตุการณ์เฉพาะเรื่อง เพื่อไปใช้ประกอบในการอธิบายเรื่องอื่นๆ ของสาขานั้น ๆ ในภาพที่จะไปอธิบายถึงสาขาอื่น ๆ ทุกสาขาที่มีความจำเป็นต้องเอาประวัติศาสตร์มาเป็นแกนกลาง ซึ่งอาจารย์พูดโดยตรงว่าอย่างนี้ แต่ว่าพยายามที่จะบอกว่าทุก ๆ สาขาที่มีความจำเป็นที่จะต้องศึกษาเหตุการณ์เฉพาะด้าน ซึ่งก็เป็นรูปธรรมที่ชัดเจนซึ่งก็คือลักษณะการศึกษาทางประวัติศาสตร์นั่นเอง นักประวัติศาสตร์ก็จำเป็นที่จะต้องอาศัยการพึ่งพาความรู้การศึกษาของสาขาอื่นๆ ซึ่งในประเด็นนี้ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ระหว่างสาขาวิชาประวัติศาสตร์กับสาขาวิชาอื่นๆ นี้ ผมจะขอให้ อ. ชัยนันทน์ วรรณะภุติ ชี้แจงในแง่ความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์กับมานุษยวิทยา

ชัยนันทน์ วรรณะภุติ:

การพูดถึงความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์กับสังคมศาสตร์นั้น ในความเห็นของผม สามารถจะพูดได้ 2 ลักษณะ กล่าวคือ ในลักษณะที่สาขาวิชาทั้งสองเกื้อกูลหนุนช่วยซึ่งกันและกัน และในอีกลักษณะหนึ่ง เป็นการพูดถึงความแตกต่างและความขัดแย้ง ซึ่งเป็นสภาวะที่ไม่เป็นประโยชน์ต่อความก้าวหน้าทางวิชาการเท่าไรนัก ลักษณะแรกนั้น เป็นเรื่องที่ดีควรจะเป็น หรือเป็นเรื่องของหลักการ ซึ่งอาจารย์ชาตวิทย์ได้เสนอไว้แล้ว ส่วนลักษณะหลังนั้น เป็นเรื่องของนักวิชาที่ดำรงอยู่ เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นความเป็นมาของปัญหาที่ควรจะต้องแก้ไข และเป็นสิ่งที่ผมจะพยายามนำเสนอในการอภิปรายครั้งนี้

ก่อนที่จะอธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์กับสังคมศาสตร์ ผมใคร่จะขอชี้ให้เห็นถึงความเหมือนและความแตกต่างกันของศาสตร์ทั้งสองสักเล็กน้อย ผมเห็นด้วยกับอาจารย์ชาตวิทย์ว่า ประวัติศาสตร์กับสังคมศาสตร์ไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก แต่กระนั้นก็ตาม ความแตกต่างยังมีอยู่ และมีลักษณะบางประการที่ทำให้ศาสตร์ทั้งสองไม่เหมือนกันทีเดียว และสมควรนำมาเสนอในที่นี้

ประการแรก ผมเข้าใจว่าประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์มีลักษณะร่วมกันบางประการ ประวัติศาสตร์มีความมุ่งหมายที่จะศึกษาทำความเข้าใจพัฒนาการของสังคม หรือการกระทำของคนในสังคมที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง ในจำนวนเดียวกัน สังคมศาสตร์ก็มีความมุ่งหมายในอันที่จะศึกษาความเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของสังคม หรือการกระทำของคนในสังคมในด้านต่างๆ แต่จุดเน้นของศาสตร์ทั้งสองนี้แตกต่างกันออกไป กล่าวคือประวัติศาสตร์มุ่งศึกษาทำความเข้าใจในอดีต อธิบายปรากฏการณ์ในอดีตเพื่อทำให้เกิดความเข้าใจในปัจจุบัน ส่วนสังคมศาสตร์นั้น ให้ความสำคัญกับเรื่องราวในปัจจุบันมากกว่า หรืออาจจะกล่าวได้ว่า สังคมศาสตร์ศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นหรือ "ประวัติศาสตร์ที่กำลังเกิดขึ้น" (History in the Making) ก็ได้ ความแตกต่างอันนี้เป็นความแตกต่างในด้านมิติเวลาที่เน้นจุดเน้นในการศึกษาของแต่ละสาขาวิชา

ประการที่สอง โดยเหตุที่เป้าหมายหรือจุดเน้นในการศึกษาแตกต่างกันเช่นนี้ ศาสตร์ทั้งสองจึงมีวิธีการในการศึกษาที่แตกต่างกันออกไป นักประวัติศาสตร์อาศัยข้อมูลในอดีตเพื่อใช้เป็นหลักฐานในการศึกษา ข้อมูลเหล่านั้นเป็นข้อมูลที่อยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่จะได้แก่ เอกสาร บัญชี จารึก หลักฐานโบราณคดี นักประวัติศาสตร์ไม่สามารถจะศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในอดีต โดยอาศัยการสอบถามจากบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ได้ เพราะคนเหล่านั้นล้มหายตายจากไป

หมดแล้ว แต่ก็ได้ทิ้งร่องรอยและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ไว้ให้นักประวัติศาสตร์ศึกษา ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้นักประวัติศาสตร์มีเครื่องมือหรือวิธีการในการศึกษาค้นคว้าและตรวจสอบจำกัดกว่านักสังคมศาสตร์ ในขณะเดียวกัน นักสังคมศาสตร์ซึ่งสนใจศึกษาเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน สามารถที่จะศึกษาหาข้อมูลจากบุคคลที่อยู่ในเหตุการณ์ หรือเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการก่อให้เกิดเหตุการณ์นั้นขึ้น โดยสามารถใช้วิธีการศึกษาแบบร่วมสังเกตการณ์ การสัมภาษณ์ Key Informant การสัมภาษณ์บุคคลอย่างละเอียด หรือแม้กระทั่งอาจจะส่งแบบสอบถามไปยังบุคคลจำนวนมากในคราวเดียวกันก็ได้

วิธีการของศาสตร์ทั้งสองที่มีความแตกต่างกันเช่นนี้ แต่จริงแล้ว สามารถนำมาใช้เกื้อหนุนกันได้ เพราะการศึกษาทางสังคมศาสตร์ย่อมจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยวิธีการทางประวัติศาสตร์ เพื่อให้การศึกษาทางสังคมศาสตร์มีความลึกในด้านประวัติศาสตร์ ในทำนองเดียวกัน การศึกษาทางประวัติศาสตร์ ก็ต้องอาศัยวิธีการของสังคมศาสตร์เพื่อการศึกษาทางประวัติศาสตร์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสังคม เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ทางสังคมมากขึ้น แต่เบื้องต้นน่าจะเสียใจว่าความพยายามที่จะหยิบบวิธีการของกันและกันดังกล่าวนี้ ยังไม่เกิดขึ้นอย่างจริงจังเท่าที่ควร

ประการที่สาม โดยเหตุที่นักสังคมศาสตร์ศึกษาเหตุการณ์ปัจจุบันเป็นใหญ่ ดังเช่นนี้ จึงสามารถศึกษาความเป็นจริง 2 ระดับ หรือ 2 ประเภทได้มากกว่านักประวัติศาสตร์ ความเป็นจริงทางสังคมนี้ อาจแบ่งออกเป็น ความเป็นจริงเชิงภาววิสัย (Objective Reality) และความเป็นจริงเชิงอัตวิสัย (Subjective Reality) ความจริงประเภทแรก เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ตามธรรมชาติ หรือเป็นความจริงหรือข้อมูลที่นักวิจัยได้มาโดยผ่านกระบวนการเก็บข้อมูลที่มีเกณฑ์สากล ในขณะที่ความจริงประเภทหลังเป็นสิ่งที่มีความหมายเฉพาะในเงื่อนไข หรือบริบทของสังคมและวัฒนธรรมนั้น หรือเป็นความจริงในความหมายของผู้ที่อยู่ในเหตุการณ์นั้น เป็นการศึกษาความเหตุการณ์ภายในกรอบวัฒนธรรมและสังคมที่ถูกศึกษา ภาษาของวิชามานุษยวิทยา เรียกว่า ความจริงในทัศนะของคนในวัฒนธรรมหรือ Insider's View เป็นสิ่งที่นักมานุษยวิทยาให้ความสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าความเป็นจริงประเภทแรก หรืออาจจะให้ความสำคัญมากกว่าด้วยซ้ำ สำหรับนักประวัติศาสตร์อาจจะให้ความสนใจในความจริงประเภทนี้ไม่น้อยไปกว่านักสังคมศาสตร์ แต่มีข้อจำกัดในการตีความและหาความหมายของเหตุการณ์ ทั้งนี้ เพราะไม่อาจจะหาหลักฐาน หรือค้นคว้าสืบสวนว่า คนร่วมสมัยมีความคิดหรือมีทัศนะอย่างไร ถึงแม้จะมีหลักฐานแสดงความหมายหรือความคิดอยู่ ก็ยากที่จะค้นคว้าสอบถามให้รู้ว่าเป็นความจริงในทัศนะของคนร่วมสมัยมากน้อยเพียงไร

ทั้งกล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นลักษณะบางประการที่สำคัญที่เป็นข้อเด่นของศาสตร์แต่ละสาขา และเป็นสิ่งที่ศาสตร์แต่ละสาขานำมาใช้เพื่อทำให้กระบวนการแสวงหาความจริงรัดกุมยิ่งขึ้น สังคมศาสตร์ต้องอาศัยประวัติศาสตร์ และในทำนองเดียวกันประวัติศาสตร์ก็ต้องอาศัยสังคมศาสตร์ แต่เท่าที่เรามีโอกาสทำงานร่วมกับนักสังคมศาสตร์ และเรียนวิชาสังคมศาสตร์มา เปรูสิกว่าสังคมศาสตร์ค่อนข้างจะให้ความสนใจต่อวิธีการทางประวัติศาสตร์น้อยมาก จนบางครั้งถึงกับปฏิเสธการใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมศาสตร์ ถือว่าประวัติศาสตร์เป็นเรื่องในอดีตที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกับสิ่งที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน

นักสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่ หรือนักสังคมศาสตร์กระแสหลักที่ได้รับอิทธิพลของสำนักคิด Positivism และ Empiricism มีแนวโน้มที่จะศึกษาปรากฏการณ์ความเป็นจริงในสภาพที่หยุดนิ่ง ทั้งนี้ เพื่อต้องการความแม่นยำในการวัดและแยกปรากฏการณ์ออกจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม ทั้งนี้ เพื่ออธิบายอิทธิพลของปรากฏการณ์หนึ่งว่ามีต่อปรากฏการณ์อีกอย่างหนึ่งว่ามีอยู่อย่างไร หรือไม่ก็แยกปรากฏการณ์ออกจากบริบททางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อหาความสัมพันธ์ และอธิบาย

หน้าที่ของปรากฏการณ์นั้น ในสาขาวิชามานุษยวิทยา อคติที่มีต่อประวัติศาสตร์เริ่มขึ้นราวต้นศตวรรษที่ 20 นักมานุษยวิทยา กลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกกันว่า British Empiricist ไม่พอใจต่อคำอธิบายและวิธีการทางประวัติศาสตร์ของนักมานุษยวิทยาในสำนักวิวัฒนาการ (Evolutionary) ที่ใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม Radcliffe Brown ซึ่งถือกันว่าเป็นผู้วางรากฐานให้กับทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม (Structural Functionalism) คนหนึ่งถึงกับประกาศว่า เขาไม่เชื่อในคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ เพราะประวัติศาสตร์เป็นการคาดคะเนปะติดปะต่อข้อมูล (Conjectured History) และเรียกร้องให้นักมานุษยวิทยาหันมาศึกษาสังคมโดยการออกไปเก็บข้อมูลในสนามอย่างเป็นระบบ ไม่ใช่ศึกษาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือรายงานการเติบโตของพ่อค้า มิชชันนารี และกลายเป็นจุดเริ่มต้นของการเก็บข้อมูลสนามของนักมานุษยวิทยาต่อมา (ความจริงแล้ว การศึกษาข้อมูลสนามของนักมานุษยวิทยายังเกี่ยวข้องกับความรู้สึกที่จะศึกษาชุมชนและสังคมอยู่ในการควบคุมของระบบอาณานิคมด้วย ไม่ควรจะลืมความจริงข้อนี้ด้วย) นักมานุษยวิทยาที่รับความคิดแบบนี้ มักจะเลือกศึกษาสังคมขนาดเล็ก ที่มีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ เป็นสังคมที่ยังไม่เจริญเหมือนกับสังคมในยุโรป มองภาพสังคมเหล่านี้ในลักษณะที่หยุดนิ่งเพื่อศึกษาอย่างละเอียดว่า ในแต่ละสังคมมีโลก หรือสถาบันทางสังคมอะไรที่เกื้อหนุนให้สังคมนี้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคง สมานฉันท์ และมีระเบียบ นั่นคือพยายามศึกษาหน้าที่ของอวัยวะที่ทำงานเพื่อให้ระบบสามารถดำรงอยู่ สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม และขจัดปัญหาความขัดแย้งภายในได้ วิถีคิดเช่นนี้มีอิทธิพลต่อนักสังคมศาสตร์รุ่นหลัง ๆ มาก ไม่ว่าจะเป็นนักมานุษยวิทยา นักสังคมวิทยา นักการศึกษา และนักรัฐศาสตร์ แต่คติต่อประวัติศาสตร์ของนักสังคมศาสตร์รุ่นหลังดูเหมือนจะเกิดจากปัจจัยอื่นด้วย นั่นคือความไม่พอใจต่ออภินิหารทางการเมืองของมาร์กซ์ มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่า วิชามานุษยวิทยาในช่วงกลางศตวรรษที่ 20 นั้น ไม่แต่เพียงพัฒนาขึ้นมาเป็นอิสระแตกต่างจากทฤษฎีและแนวความคิดของมาร์กซ์เท่านั้น ยังพัฒนาขึ้นมาในลักษณะที่เป็นปฏิปักษ์ต่อทฤษฎีและแนวความคิดด้วย เป็นการปฏิเสธทั้งวิธีการทางประวัติศาสตร์และแนวคิดทางการเมืองหรืออภินิหารของลัทธิมาร์กซ์ (อย่าลืมว่า มาร์กซ์และเอนเงิลส์ก็ได้รับอิทธิพลของนักมานุษยวิทยาสำนักวิวัฒนาการมาใช้อย่างมาก ก็เช่นกัน เวเบอร์ กิตี พาร์สัน กิตี ต่างก็มุ่งมั่นที่จะพัฒนาแนวคิดแบบโครงสร้างหน้าที่นิยม และขณะเดียวกันก็ไม่รับวิธีการทางประวัติศาสตร์ และวิถีคิดของมาร์กซ์ จนทำให้สังคมศาสตร์ระยะหลังถูกครอบงำโดยความคิดแบบโครงสร้าง - หน้าที่นิยม ถึงแม้ว่าจะมีความพยายามที่จะดิ้นหลุดออกจากกระแสความคิดครอบงำนี้อยู่ ดังจะเห็นได้จากการเกิดขึ้นของสำนักคิดใหม่ทางสังคมศาสตร์ เช่น Ethnomethodology, Social Interaction ที่ท้าทายความคิดของสังคมศาสตร์กระแสหลัก แต่สำนักคิดใหม่ ๆ เหล่านี้ก็ยังเป็นขั้วอำนาจที่ปฏิเสธวิธีการทางประวัติศาสตร์ (และแนวคิดของมาร์กซ์) อยู่นิต

ศูนย์วิจัยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สาเหตุสำคัญอีกประการหนึ่งที่สังคมศาสตร์ไม่รับเอาวิธีการทางประวัติศาสตร์มาใช้ มาจากการที่สังคมศาสตร์ในระยะหลังเป็นสังคมศาสตร์ที่รับใช้การเจริญเติบโตของทุนนิยมและการพัฒนาแบบทุนนิยม คงจำกันได้ว่า สังคมศาสตร์ในช่วงสงครามโลกครั้งที่สองถูกใช้ให้เป็นเครื่องมือของประเทศมหาอำนาจ อย่างเช่นอเมริกา ในการศึกษาสังคมวัฒนธรรมและลักษณะทางจิตวิทยาของประเทศคู่สงคราม หรือประเทศที่มีความสำคัญทางยุทธศาสตร์ นักมานุษยวิทยาได้รับการสนับสนุนให้ทำการศึกษาค้นคว้าลักษณะประจำชาติหรือการเลี้ยงดูอบรมเด็ก เช่นงานศึกษาลักษณะประจำชาติญี่ปุ่น ที่รู้จักกันดีชื่อ *Chrysanthum and Sword* แม้แต่ในประเทศไทย ก็มีนักสังคมศาสตร์กลุ่มหนึ่งที่เข้ามาศึกษาลักษณะโครงสร้างของสังคมไทยว่ามีลักษณะอย่างไร นักสังคมศาสตร์กลุ่มนี้ได้รับอิทธิพลความคิดของทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่นิยม และไม่สนใจที่จะใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาสังคมไทย แต่ต้องการจะอธิบายว่า สังคมไทยมีลักษณะพิเศษอะไรที่เกื้อหนุนให้ดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและรอดพ้นจากการเป็นเมืองขึ้น

หลังจากสงครามโลกครั้งที่สอง สังคมศาสตร์มีบทบาทสำคัญมากยิ่งขึ้นในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและการเมือง นักสังคมศาสตร์ต่างก็ใช้ความรู้ของพวกเขายามอธิบายปรากฏการณ์ของสังคมที่ยั่งยืน ไม่ว่าจะเป็นนักรัฐศาสตร์ นักการศึกษา นักสังคมวิทยา นักมานุษยวิทยาต่างพยายามค้นคว้าหาข้อบกพร่องในด้านต่าง ๆ ของสังคมที่ยั่งยืน จุดสนใจอยู่การวิเคราะห์ระดับบุคคล ค่านิยม และสถาบันหรือโครงสร้างของสังคมว่าทำหน้าที่อย่างไร นักรัฐศาสตร์จะถามว่าประชาชนมีวัฒนธรรมทางการเมืองหรือไม่ นักสังคมวิทยาจะถามว่ามีค่านิยมแบบทันสมัยหรือไม่ นักการศึกษาจะดูว่ามีการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์มากน้อยแค่ไหน หลักสูตรเตรียมคนให้สามารถช่วยพัฒนาประเทศได้หรือไม่ คำถามเหล่านี้เป็นคำถามแบบหยุดนิ่ง ในความหมายที่ว่า เป็นการจำลองความเป็นจริงทางสังคมในช่วงหนึ่ง และดูว่ามีอะไรขาดอะไรเกิน และนำไปอธิบายเป็นเหตุและผลของปัญหา ไม่ใช่เป็นการศึกษาถึงการคลี่คลายและพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของสังคมที่ยั่งยืน สังคมที่ยั่งยืนจะเคยเป็นเมืองขึ้นมาก่อน หรือเคยถูกกดขี่มาก่อน หรือไม่มันไม่ใช่ประเด็นสำคัญ

สาเหตุอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้สังคมศาสตร์ขาดความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์มากยิ่งขึ้น ก็คือกระแสความคิดเชิงปริมาณ และความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี สิ่งเหล่านี้หมายถึงความพยายามที่จะใช้การวิเคราะห์เชิงปริมาณ หรือสถิติด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ สังคมศาสตร์กลายเป็นศาสตร์ที่เน้นการวิเคราะห์ทางสถิติ เน้นความแม่นยำ และความน่าเชื่อถือของตัวเลข เน้นการอธิบายเหตุผลด้วยค่าทางสถิติ มากกว่าการศึกษาถึงพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ หรืออธิบายถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในบริบททางประวัติศาสตร์ สังคมศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลความคิดแบบนี้ จะศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคมโดยอาศัยการวัดปรากฏการด้วยเครื่องมือต่าง ๆ ที่แสดงค่าเป็นตัวเลข แล้วนำตัวเลขเหล่านี้มาวิเคราะห์โดยอาศัยแบบจำลอง (Model) เป็นกรอบ ดังนั้น จึงเป็นการแยกปรากฏการณ์ศึกษาวิเคราะห์ออกจากกระแสธารทางประวัติศาสตร์ และบริบททางสังคม ยิ่งเน้นการศึกษาด้วยวิธีการเชิงปริมาณมากขึ้นเท่าไร สังคมศาสตร์ก็จะเลยประวัติศาสตร์มากขึ้นทุกที ถึงแม้จะมีความพยายามที่จะศึกษาประวัติความเป็นมาของปรากฏการณ์อยู่บ้าง ก็มักจะเป็นการศึกษาเพื่อให้เข้าใจมูลหลัง มากกว่าจะเป็นการศึกษาและนำมาใช้ในการวิเคราะห์

ที่เมื่กล่าวมาทั้งหมดนี้ มิได้หมายความว่านักสังคมศาสตร์ทั้งหมดมีอคติต่อประวัติศาสตร์ มีนักสังคมศาสตร์ในสาขาต่าง ๆ หลายท่านที่สนใจและเห็นความสำคัญของประวัติศาสตร์ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือและข้อมูลสำหรับการทำความเข้าใจปัญหาสังคมศาสตร์แต่ก็ยอมรับว่ามีส่วนน้อย ในขณะที่เดียวกัน นักประวัติศาสตร์เองก็มักจะทำให้ นักสังคมศาสตร์ไม่อยากจะเข้าไปก้าวภายในวิชานี้ ประการแรกทีเดียว ยังมีความเข้าใจกันทั่วไปว่านักประวัติศาสตร์สนใจเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมากกว่าพัฒนาการของสังคม ดังนั้นจึงไม่ค่อยเน้นในเรื่องของโครงสร้าง ความเคลื่อนไหว และความขัดแย้ง มักจะให้ความสำคัญต่อตัวบุคคล มากกว่าจะให้ความสนใจทางสังคม หรือสัมพันธ์ภาพเชิงอำนาจของคนในสังคม แบบที่นักสังคมศาสตร์สนใจ ประการที่สอง นักประวัติศาสตร์มักจะอธิบายปรากฏการณ์โดยให้ข้อมูลประวัติศาสตร์หรืออธิบายปรากฏการณ์นั้นเอง นั่นคือ ไม่เห็นด้วยกับนักสังคมศาสตร์ในการใช้แบบจำลองทางทฤษฎี หรือแนวคิดทางทฤษฎีมาใช้อธิบายหรือใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูล เพราะเกรงว่าจะนำไปสู่การยึดเยี่ยตรรกะการมองลงไปบนข้อมูล ลักษณะเช่นนี้ต่างไปจากนักสังคมศาสตร์ ซึ่งมักจะอาศัยทฤษฎีเป็นเครื่องมือในการนำทางอยู่ตลอดเวลา และทำให้ นักประวัติศาสตร์รู้สึกอึดอัด และบางคนตั้งข้อรังเกียจกับวิธีการทำงานของนักสังคมศาสตร์ จึงทำให้การประสานศาสตร์ทั้งสองสาขาเข้าด้วยกันเป็นไปได้ยากขึ้น แต่อย่างไรก็ดี ปัจจุบันก็มีนักประวัติศาสตร์จำนวนไม่น้อยที่ให้ความสนใจต่อการใช้แบบจำลองทางทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ในการวิเคราะห์ปรากฏการณ์ และในฐานะที่ตนเป็นนักสังคมศาสตร์ ก็ใคร่ชี้แจงว่านักสังคมศาสตร์เองก็ไม่ได้ยึดมั่นกับทฤษฎีอย่างตายตัว แต่ใช้แบบจำลองทางทฤษฎีในฐานะของเครื่องมือในการนำทางในการวิจัยเท่านั้น

ผมคิดว่าสิ่งที่ได้กล่าวมาเหล่านี้ เป็นปัญหาที่ดำรงอยู่ และทำให้ศาสตร์ทั้งสองขาดความสัมพันธ์กันเท่าที่ควร ผมคิดว่าถ้าประวัติศาสตร์เป็นการศึกษา เรื่องราวและพัฒนาการทางสังคม การกระทำของชนในสังคม ทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ หรือแบบจำลองทางทฤษฎี น่าจะเป็นประโยชน์ที่จะช่วยให้นักประวัติศาสตร์ใช้เป็นเครื่องมือทำความเข้าใจ เรื่องราวปรากฏการณ์ทางสังคมได้ดีขึ้น และในขณะเดียวกัน นักสังคมศาสตร์ควรอย่างยิ่งที่จะใช้ประโยชน์จากวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์ในการศึกษาและอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมด้วย เพราะปรากฏการณ์ทางสังคมศาสตร์มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่จำเป็นต้องศึกษาและทำความเข้าใจ

ผมใคร่จะขอเล่าประสบการณ์ของผมให้ฟังสักเล็กน้อย แต่เดิมผมได้รับอิทธิพลความคิดของสังคมศาสตร์ที่ไม่ให้ความสำคัญกับประวัติศาสตร์ แต่แนววิธีการเชิงปริมาณซึ่งอาศัยการตัดสินใจของสถิติวิเคราะห์เป็นเครื่องมือในการศึกษาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์ ครั้งหนึ่งที่ทำงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมืองของชาวนา โดยใช้แนวความคิดทางรัฐศาสตร์เปรียบเทียบ ซึ่งเน้นการสร้างเครื่องมือวัดค่านิยม ความคิด และท่าทีของประชาชนที่มีต่อการเมือง และนำไปแยกแยะว่ามีลักษณะอย่างไร และลักษณะดังกล่าวมีความสัมพันธ์กับตัวแปรอื่น ๆ อย่างไรบ้าง ตอนนั้น วิชารัฐศาสตร์กำลังได้รับอิทธิพลของพฤติกรรมศาสตร์อย่างมาก การเน้นการวิจัยเชิงปริมาณเป็นเรื่องที่ได้รับความนิยม และเชื่อว่าเป็นวิทยาศาสตร์ที่มีความแม่นยำ ผมเองก็คิดว่าวิธีการแบบนี้มาใช้ในการศึกษาวัฒนธรรมทางการเมือง จิตสำนึกของชาวนาไทย ได้เตรียมเครื่องมือแบบสอบถาม และลองนำไปสัมภาษณ์ชาวนาน ปรากฏว่า เมื่อนำเอาข้อมูลที่ไดมาศึกษาดูในชั้นต้น รู้สึกว่าข้อมูลที่ไดไม่ได้บอกอะไรเลย ไม่ได้อธิบายให้เห็นพัฒนาการหรือประสบการณ์ทางการเมืองของชาวนา ข้อมูลที่ได้ซึ่งเป็นข้อมูลเชิงทัศนคติ ซึ่งไม่ได้บอกถึงความคิด หรือจิตสำนึกของชาวนา ที่แสดงความเชื่อมต่อกับเหตุการณ์ 6 ตุลาคม ด้วยเหตุนี้จึงเปลี่ยนวิธีการศึกษา โดยเริ่มต้นจากการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหมู่บ้าน ศึกษาถึงบริบทของหมู่บ้านในตำบลในควนิทวิทยา ด้านเศรษฐกิจ สังคม ความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านกับโลกภายนอก ตลอดจนความขัดแย้งทั้งภายในหมู่บ้าน และระหว่างหมู่บ้านกับภายนอก จากการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น ทำให้เข้าใจถึงการเข้ามาของอานานิคมในภาคเหนือ หลังจากที่มีการเซ็นสนธิสัญญาเชียงใหม่ ค.ศ. 1869 ซึ่งทำให้เกิดการสัมผัสน้ำไม้สัก การเข้ามาของแรงงานป่าไม้ (ขมุกระเหรียง) ซึ่งนำไปสู่การตั้งกร้างในบริเวณหมู่บ้านนี้ศึกษา หลังจากนั้นได้ใช้การศึกษาแบบประวัติศาสตร์จากคำบอกเล่า เพื่อถ่วงถ่วงการอพยพของชาวนานในช้วงต่าง ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้าน และของภูมิภาค ทำให้เข้าใจถึงการก่อตัวของหมู่บ้านและการก่อตัวของรูปวิถีการผลิตแบบต่าง ๆ ความขัดแย้งของชาวนากับเจ้าของที่นา และกับเจ้าหน้าที่ของรัฐเกี่ยวกับการใช้ทรัพยากร ตลอดจนบทบาทของรัฐในการควบคุมจิตสำนึกและอุษการของชาวนาในช่วงต่างด้วยวิธีการที่หลากหลาย หลังจากนั้นจึงสามารถจะทำความเข้าใจแก่นหาเรื่องจิตสำนึกของชาวนา และการต่อสู้เรียกร้อง ด้วยการศึกษประวัติศาสตร์ของการเปลี่ยนแปลง ผสมกับวิธีการศึกษาแบบมานุษยวิทยา ทำให้ผมสามารถได้เข้าถึงปัญหาที่ทำการศึกษามากกว่า การศึกษาโดยอาศัยวิธีการทางมานุษยวิทยาอย่างเดียว กล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ ถ้าผมใช้วิธีการทางสังคมศาสตร์ล้วน ๆ อาศัยการวิเคราะห์ทางสถิติแบบที่นักสังคมศาสตร์ใช้อยู่ ผมคงไม่ได้ข้อมูลที่จะเฝียดและอยู่ในบริบททางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมอย่างที่ไดมา คงจะเข้าใจปัญหาที่ทำการศึกษาลอย ๆ ปราศจากความเคลื่อนไหว และความลึกในด้านประวัติศาสตร์ คงเป็นข้อมูลที่ไม่น่าสนใจเป็นอย่างยิ่ง

ผมใคร่ขอแจ้งเติมอีกนิดหนึ่งว่า ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่ผมนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ไม่ใช่นำมาไว้ในฐานะเป็น "ภูมิหลัง" ทางประวัติศาสตร์ ที่อธิบายว่า หมู่บ้านตั้งขึ้นเมื่อไร โรงเรียนมีเมื่อไร ใครเป็นผู้ใหญ่บ้าน แต่เป็นประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ของชนในชุมชนชั้น ที่ร่วมกันก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ผมคิดว่าประเด็นนี้เป็นประเด็นสำคัญ

เพราะ "ภูมิหลัง" ทางประวัติศาสตร์นั้น เป็นการอธิบายที่หยุดนิ่ง และขาดความเชื่อมโยงกับปรากฏการณ์ปัจจุบัน หากไม่แยกให้ชัดเจน อาจจะทำให้เข้าใจว่าแค่ "ภูมิหลัง" ทางประวัติศาสตร์ เป็นเรื่องที่เพียงพอในการอธิบายปรากฏการณ์ทางสังคมดังที่มักจะเข้าใจกันอยู่เสมอ

แล ดิลกวิทย์รัตน์ :

ในแง่ที่สังคมศาสตร์อาจไม่ได้ตาม ถ้าถามก็คงไม่มีประโยชน์อะไรเลยก็คือ หลักทั่วไปที่มีเอาไว้อธิบายหรือปรากฏการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต หลักทั่วไปหรือทฤษฎีนั้นถ้าหากว่าจะมีความสำคัญคุณค่าแล้ว จะต้องมีการอธิบายและคาดคะเนโดยทนายหน้าการตรวจสอบ คำถามมีอยู่ว่าเราจะตรวจสอบหลักการหรือทฤษฎีเช่นว่านี้ได้อย่างไร ที่สำคัญคือ สอดกับอะไร มาถึงตรงนี้ ผมคิดว่าประวัติศาสตร์มีคุณค่าอย่างยิ่งในการที่จะทำให้หลักการดังกล่าวนี้มีชีวิตหรือไม่มีชีวิต เพราะประวัติศาสตร์จะเป็นเครื่องตรวจสอบอย่างดีสำหรับหลักการทั่วไป ในทางสังคมศาสตร์ การศึกษาอย่างประเทศเราเนี่ย เราเนี่ยถูกสมูร์มด้วยทฤษฎี ด้วยแนวคิดมากมาย ซึ่งทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้ ส่วนแต่ละจะสรุปมาจากประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศอื่นในสังคมอื่น ที่ต่างกาลและต่างเทศกับเรา เป็นปัญหาที่จะต้องตรวจสอบอยู่เสมอก็คือว่า ทฤษฎีเหล่านั้นเมื่อใช้กับสังคมไทยในกาลเช่นนี้ มันจะเป็นประโยชน์หรือไม่จะ "ใช้ได้" สักแค่ไหน ซึ่งจะรู้ได้ด้วยการตรวจสอบกับประวัติศาสตร์เราอีก ว่าสอดคล้องกับภาวะที่เป็นมาแล้วอย่างไร หรือไม่ ถ้าไม่สอดคล้องกับความเป็นมาโอกาสที่จะสอดคล้องกับความเป็นไปในอนาคตนั้นก็หวังได้ยาก ฉะนั้นสิ่งที่ผมอยากจะถือว่าประวัติศาสตร์มีคุณค่าต่อสังคมศาสตร์ในชั้นหนึ่งคือ มันจะให้ชีวิต หรือทำลายชีวิตของหลักการทั่วไปหรือทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ที่แน่ก็คือ มันจะเป็นเครื่องพิสูจน์ความมีชีวิต ความมี "น้ำยา" ของทฤษฎีทางสังคมศาสตร์ ผมอยากจะยกตัวอย่างที่เราใช้กันอยู่เสมอ คือเมื่อเรานึกถึงประวัติศาสตร์เรานึกถึงหลักการทั่วไปในสังคมศาสตร์ที่เราใช้กันอยู่คาดคิดในทุกสาขาวิชา ไม่ว่าจะเป็นรัฐศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ มนุษยวิทยา สังคมวิทยา พวกนี้ล้วนแต่มีหลักการ มีทฤษฎีมีกฎเกณฑ์ทั่วไปด้วยทั้งสิ้น แต่ปัญหาที่คือเมื่อนำเอามาใช้แล้วบางอันก็อธิบายไม่ได้ อย่างท. ชยันตชัย คือถ้าหากว่าเราไปใช้ทฤษฎีบางทฤษฎีซึ่งมันพยายามตอบปัญหาในสถานการณ์ที่ต่างกับเรา เมื่อนำมาใช้มันไม่ได้คำตอบ เมื่อเป็นเช่นนี้แล้วจะอย่างไร มันมีปัญหาอะไรเพิ่ม มีการนำทฤษฎีมาใช้อย่างไม่ถูกที่ ผมคิดว่าการนำเอาทฤษฎีมาใช้อย่างไม่ถูกที่นั้นมันมีปัญหาน้อยที่สุด 2 ประการด้วยกัน ตัวปัญหาสำคัญประการแรกคือ ทฤษฎีที่เอามาใช้เป็นหลักการเราก่อมาจากประวัติศาสตร์ คือ เมื่อเราก่อมาจากประวัติศาสตร์อย่างถูกต้องชัดเจนเพียงไหน บางทีเราสรุปจากประวัติศาสตร์ที่ขอบเขียนตอนเข้า ๆ ก่อนมีข่าวหลังจากเคารพธงชาติตอนเย็น แล้วมีประวัติศาสตร์แบบนั้นเป็นประวัติศาสตร์ที่น่าจะถามว่ามาจากความจริงที่มีสอดคล้องถูกต้องแค่ไหน และถ้าหากว่ามาจากความเท็จ ก่อมาจากปรากฏการณ์ที่สร้างขึ้นจากอคติ หรือมาจากเพียงส่วนหนึ่งของปรากฏการณ์แล้ว สิ่งที่เราวางเป็นหลักทั่วไป มันก็ย่อมไม่มีความสามารถที่จะคาดคะเนอะไรได้เป็นธรรมดา ข้อที่สองก็คือว่าเราใช้กับอะไร เราอาจจะถอดประวัติศาสตร์มาวางแล้วรวบรวมยกขึ้นเป็นทฤษฎีอย่างเรียบร้อยอย่างละเอียด แต่พอเราเอาไปใช้แล้วเราใช้กับสังคมมันไม่มีเงื่อนไขสอดคล้องกับความเป็นจริงอันเป็นที่มาของทฤษฎีนั้น ๆ ไม่สอดคล้องเลยกับประวัติศาสตร์ที่เราเอามาสรุปเป็นทฤษฎีนั้น การอธิบายต่าง ๆ มันก็ย่อมจะให้คำตอบที่เฉยหรือเขาไปเป็นธรรมดา นี่เป็นสิ่งที่เกิดขึ้น ผมก็อยากจะยกตัวอย่างว่าอะไรบ้างที่เราสรุปมาเป็นทฤษฎี แล้วเรายังใช้กันอยู่ตราบเท่าทุกวันนี้ แล้วทั้ง ๆ ที่จริงแล้วเราสรุปมาจากประวัติศาสตร์ที่น่าจะมีคำถามมากในการที่เราจะเอามาใช้ในบ้านเรา ผมอยากจะยกตัวอย่างที่เราพูดกันเสมอก็คือทฤษฎีพัฒนาเศรษฐกิจ หนา อ. ชยันตชัยว่ากระแสหลักผมชอบคำนี้มาก แม้กระทั่งอุดมการณ์ผมก็ไม่นิยมที่จะใช้คำว่าอุดมการณ์ครอบงำอะไร ผมชอบใช้คำว่าอุดมการณ์หลัก ในแง่ของกระแสหลักอย่างพัฒนาเศรษฐกิจเราจะต้องยอมรับว่าเราตกอยู่ภายใต้กระแสของความคิดที่

ว่า โลกทั้งโลกมันจะเติบโตไปทางเส้นเดียวกัน คือมันจากสังคมล้าหลังไปสู่สังคมทันสมัย มันนำตลาดหรือนำประหลาดที่ว่าทั้ง Marxist และไม่ Marxist ต่างก็ยึดการอธิบายโลกด้วย "ทางสายเดียว" มาโดยตลอดและก็ผิดพลาดเหมือนกัน พวกไม่ใช่ Marxist ซึ่งมีอิทธิพลต่อการวางแนวความคิดในภาพพัฒนาเศรษฐกิจในแบบทุนนิยมมากคนหนึ่งก็คือ Rostow Rostow บอกว่า ถ้าจะห้าประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมได้เหมือนอย่างในอังกฤษ ประเทศจะต้องแบ่งสรรปันส่วนรายได้ที่มีอยู่ก็เปอร์เซ็นต์สำหรับที่จะใช้บริโภคไป อีกก็เปอร์เซ็นต์สำหรับที่จะออมไปลงทุน ถ้าถึงขั้นนั้นแล้วมันจะก้าวกระโดดไปสู่ลำดับขั้นที่สูงกว่า เขามองขั้นตอนต่าง ๆ จนถึงสุดท้าย ทั้ง ๆ ที่มันเป็นเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่ anti ฝ่ายซ้าย แต่สังคมขั้นสุดท้ายมีลักษณะคล้าย ๆ สังคมคอมมิวนิสต์ เขาเรียกว่าสังคมอุตสาหกรรม สังคมอุตสาหกรรมนี้ก็คือรูปแบบสังคมของยุโรปที่สมบูรณ์ ที่ผมอยากจะตั้งข้อสังเกตก็คือว่า ถ้าสาวกันไปลึก ๆ แล้ว ทฤษฎีที่เราเรียกว่า ลำดับขั้นในการพัฒนาเศรษฐกิจนั้น เป็นทฤษฎีที่รวบรวมมาจากประสบการณ์ของสังคมอังกฤษในช่วงก่อนปฏิวัติอุตสาหกรรม สำหรับแนวคิดอีกกระแสหนึ่งก็คือกระแสหัวทลายกระแสหลักที่รู้ ๆ กัน เช่นแนว Marxist พวก Marxist มักจะพูดกันเสมอว่า สังคมจะเปลี่ยนแปลงเป็นทุนนิยมได้มันจะต้องมีเงื่อนไขอะไรบางอย่าง คำถามก็คือว่า เงื่อนไขที่เราตั้งขั้นนั้นเอามาจากไหน อ.เส่งท่านเคยถามว่า เวลาพูดถึงกฎมูฮัสระนี้ ทำไมต้องพูดมันแค่กฎมูฮัสระ ทำไมไม่มอกว่ามันมีบทบาทอย่างไรต่อการที่จะเกิดหรือไม่เกิดระบบทุนนิยม ซึ่งผมเห็นด้วยกับคำถามเช่นนั้น คือบางทีเราใช้ Technical term ก็มากไปหน่อย โดยกะเกณฑ์ลงว่า คนใจจะคิดอย่างไรเราเข้าใจอย่างไรไปโดยตลอด ผมคิดว่ามันใช้ไม่ได้ สมมติถ้าเราบอกว่าประเทศมันจะเปลี่ยนเป็นทุนนิยม มันจะต้องมีการเกิดของชนชั้นกลาง ชนชั้นกฎมูฮัสระจะมาทำหน้าที่ทั้งในทางเศรษฐกิจและการเมืองในฐานะที่เป็นตัวแทนชนชั้นที่เกิดใหม่อะไรต่าง ๆ เหล่านี้ เราเอาข้อบทบทที่ว่ามาจากไหน Marx รวบรวมหลักการขึ้นจากประสบการณ์ของยุโรปในช่วงศตวรรษที่ 14-17 บทบาทที่น่าจะถามก็คือมีการวางทฤษฎีพัฒนาเศรษฐกิจที่โมดัลยุโรปเป็นศูนย์กลาง หรือที่เรียกว่า Eurocentric อยู่บ้างหรือไม่ มันมีอยู่แบบใดคนหนึ่งจะถือว่าเป็นทฤษฎีหรือไม่ก็ตาม นั่นก็คือสิ่งที่เรียกกันว่าทฤษฎีทุนนิยมพึ่งพา หรือที่เราเรียกว่า Dependency Theory สรุปรวบรวมมาจากประสบการณ์ของการสะสมฐานที่เกิดขึ้นในลาตินอเมริกาซึ่งเข้าสู่ทุนนิยมก่อนประเทศอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ยุโรป เมื่อเราเอาทฤษฎีนี้มาใช้อย่างง่าย ๆ โดยมองว่าสังคมไทยเรายู่ขั้นนั้นของสังคมลาตินอเมริกา ก็ทำให้การคาดคะเนปรากฏการณ์ในอนาคตไว้เขาไปจนยากที่จะเป็นที่รับฟังได้ บางทีแล้วการนำเอาทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้มาใช้ต้องถือว่าทฤษฎีต่าง ๆ เหล่านี้รวบรวมมาจากประสบการณ์ของสังคมเช่นใด เมื่อใดขั้นนั้นเป็นสิ่งที่ผมอยากจะชี้ การนำประวัติศาสตร์ตอนใดของสังคมมาใช้มันไม่สำคัญเท่าไร ที่สำคัญก็คือว่าเงื่อนไขที่เรานำมาใช้มันสอดคล้องกันหรือไม่ ทีนี้ผมจะมองว่าประวัติศาสตร์มีประโยชน์อย่างไรกับสังคมศาสตร์ แล้วก็สังคมศาสตร์จะมีปัญหาเมื่อใดถ้าใช้ประวัติศาสตร์ผิด หรือว่าการนำประวัติศาสตร์มาใช้อย่างผิด ๆ จะเกิดปัญหาอย่างไร ในทัศนะของผมการนำประวัติศาสตร์มาใช้กับสังคมศาสตร์ ทำให้สังคมศาสตร์มีราก หนะเดียวกันก็ช่วยให้ประวัติศาสตร์มีลูก ประวัติศาสตร์ช่วยยึดให้การวางหลักการทางสังคมศาสตร์ ไม่ขึ้นกับจินตนาการล้วน ๆ แต่มีปรากฏการณ์ในอดีตเป็นเครื่องกำกับ

ประวัติศาสตร์จะมัลลได้อย่างไรบ้างเมื่อส่องเสกกับสังคมศาสตร์ คนที่เป็นนักประวัติศาสตร์ "ล้วน ๆ" (ที่ไม่ใช่แบบอ.ชาบุญยัย) เขาจะมีความไม่สบายใจและเป็นโรคแพ้สังคมศาสตร์มากหากมีการนำไปข้องแวะกัน ถ้าพูดถึงทฤษฎีสังคมศาสตร์ในงานประวัติศาสตร์ ท่านเหล่านี้จะมีความอึดอัด ไม่สบายอย่างมาก เขาบอกว่าถ้าใช้สังคมศาสตร์เข้ากับประวัติศาสตร์มันก็เหมือนกับการ "ยึดศพเข้าโลง" ศพยาวไปหน่อย แขนยาวไปหน่อย ก็ตัดแขนตัดขาแล้วพยายามยัดเข้าโลงให้ได้ โลงที่ว่าก็คือทฤษฎีสังคมศาสตร์เพราะว่าสังคมศาสตร์มันจะมีการอพยพ ข้อยิวาชนนี้ ในหลายกรณีเป็นเรื่องจริง แต่หลายครั้งก็เลียงไม่ได้ หากจะต้องทำอะไรให้ได้สักอย่างหนึ่ง ผมเป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์อยู่หลายราย นักศึกษาบางคนหาหนำไป 6 เดือน พอหยกกัน ผมก็ถามว่า "ตอนนี้เป็นอย่างไรบ้าง ทำอะไรอยู่" เขาบอก

"กำลังอ่านเอกสารอยู่ที่หอจดหมายเหตุแห่งชาติ" ผมถามว่า "อ่านมา 6 เดือน แล้วได้อะไรบ้าง" "มันไปหมดเลยเท่าที่รู้ขณะนี้ยังไม่หมด" ผมถามว่า "คุณจะทำอย่างไร" "ผมไม่รู้เหมือนกัน ไม่รู้ว่าจะเริ่มอย่างไร" บัญหามีอยู่ว่าถ้าไม่มีการบอกลาย นักศึกษาคง "เสร็จ" ก่อนมหาวิทยาลัยจะเสร็จ คือบ้ายาย ประเด็นอยู่ที่ว่ามันจะต้องมีหลักเกณฑ์อะไรบ้าง อย่าง แนวประวัติศาสตร์เองก็ต้องมีหลักเกณฑ์อะไรบ้าง อย่าง ที่นำมาดูประวัติศาสตร์กำลังพยายามทำอะไร ผมคิดว่าในด้านหนึ่งของประวัติศาสตร์ (พูดกันในฐานะคนที่ไม่รู้ประวัติศาสตร์) ผมคิดว่าถ้าประวัติศาสตร์ต้องการที่จะหาให้พบในสิ่งที่ไม่รู้ และโดยเฉพาะอย่างยิ่ง นักประวัติศาสตร์จะต้องพยายามเชื่อมโยงสิ่งที่ไม่รู้กับสิ่งที่รู้แล้ว มันอาจจะ มี 2 จุดที่เห็นๆ กันร่วมกัน นักประวัติศาสตร์พยายามจะค้นให้พบรอยต่อแห่งความไม่รู้มันหายไปไหน จะหารอยต่อที่ความไม่รู้มันได้อย่างไรถ้าไม่มีทฤษฎีหรือหลักการให้สมมติฐานแนวโน้มนั้น อีกนักก็คือเรากำลังพูดถึงประวัติศาสตร์อะไร สมมติว่าเรากำลังพูดประวัติศาสตร์สังคม ประวัติศาสตร์มนุษย์ มันจะต้องมีหลักเกณฑ์อะไรบ้างที่จะไปใช้เป็นโครงเทียบ ผมไม่ได้หมายถึงการหาในลักษณะที่คัดค้านคณา แต่เราต้องเอามาเป็นข้อสังเกตอะไรบ้าง อย่าง เพราะว่าถ้าเราพูดถึงพฤติกรรมของมนุษย์แล้วสมมติฐานอันหนึ่งก็คือมนุษย์มันแนวโน้มนั้นที่จะแสดงพฤติกรรมคล้าย ๆ กัน ผมยกตัวอย่างอย่างตัวเองก็ได้ คือผมเป็นคนกลัวผี และผมเชื่อว่าผีกับความวิตกกังวลมันสัมพันธ์กัน แล้วเมื่อผมเข้าไปอยู่ในความมืดผมมันจะกลัว และเชื่อว่าคนอื่น ๆ ส่วนมากเห็นความมืดกลัวมากกว่าเห็นความสว่าง หรือถ้าไปทำเสียงดังในความมืด คนมันคงจะตะโกนสุดเสียงเลย เพื่อปลอบตัวเอง ผมคิดว่าปรากฏการณ์หรือพฤติกรรมของคนก็แสดงออกต่อสิ่งกระตุ้นเร้าอย่างเดียวกัน พฤติกรรมมันก็ออกมาคล้าย ๆ กัน ถ้าช่วงอย่างนั้นมันเกิดขึ้นมันเป็นแบบนี้ เกิดขึ้นมันก็เป็นแบบนี้ มันก็จะสังเคราะห์ออกมาว่าที่น่าจะเป็นแบบนี้ด้วย แต่ผมไม่ได้ให้คำบรรยายว่ามันต้องเป็นอย่างนี้ ต้องเอามา test เอามา check อะไรอีกมากมาย เพราะฉะนั้น สังคมศาสตร์เป็นเรื่องของหลักเกณฑ์ทั่ว ๆ ไปเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์จะช่วยให้ประวัติศาสตร์มีชีวิตชีวาขึ้น มีลูกได้ไม่แห้งแล้งเป็นขอมันเหมือนอย่างที่เคยเป็น ไม่น่าเบื่อหน่ายในลักษณะของการให้แต่เพียงข้อมูลโดยที่ไม่มีการอธิบายพฤติกรรมผมเองมองประวัติศาสตร์ในแง่ให้ความเคารพยำเกรงมาก ผมคิดว่ามันเป็นแม่แห่งศาสตร์ทั่ว ๆ ไป คือสังคมศาสตร์ถ้าหากว่าขาดประวัติศาสตร์แล้วมันจะหลุดลอยไปในความคิดกลายเป็นเรื่องเห่อเหิน ฉะนั้นถ้าหากเรานำมาเกือกลูกกันได้ ผมเชื่อว่ามันจะทำให้ศาสตร์เกี่ยวกับมนุษย์ เกี่ยวกับสังคม จะมีความหมายและให้คำตอบอะไรมากมาย ที่พูดนี้ไม่ได้หมายความว่าผมประจบ อ.ชาตทิพย์ หรือ อ.เสนต์ แต่ผมคิดว่าสถาบันนี้กว้างพอที่จะเป็นเวทีให้กับศาสตร์ทุก ๆ สาขาเกี่ยวกับมนุษย์ได้ สำแดงออกซึ่งคุณค่าความดีที่มีอยู่ ในการเกือกลูกค่าแห่งมนุษย์ในที่สุด

ธาวิต สุขพานิช :

ประเด็นของอาจารย์ไม่มีอะไรมาที่จะต้องให้สรุป เพราะท่านพูดชัดเจนอยู่แล้ว แต่ว่ามันก็มีข้อที่ผมนึกอยากจะพูดซ้ำเพราะรู้สึกว่าไม่น่าเกลียด โดยเฉพาะเรื่องที่ว่าสังคมศาสตร์นั้น ถ้าเมื่อขาดประวัติศาสตร์เสียแล้วมันก็เป็นสิ่งซึ่งเป็นวิชาความรู้ที่ขาดรากมีแต่ต้น แต่ถ้าประวัติศาสตร์ขาดสังคมมันก็ไม่สามารถจะมีลูกได้ ประเด็นนี้เป็นประเด็นที่สำคัญมากเพราะท่านอ.แลซึ่งเป็นนักเศรษฐศาสตร์ ฉะนั้นด้านจึงต้องเน้นในเรื่องผลผลิตก่อน การศึกษาถ้าขาดผลผลิตแล้ว มันก็ไม่มีคามหมายอะไร นี่เป็นทัศนะของท่าน ผมอยากที่จะดำเนินเรื่องให้รวดเร็วไปเลย ในประเด็นอ.แล ท่านมีความเห็นว่าประวัติศาสตร์และสังคมศาสตร์มันมีความจำเป็นที่จะต้องพึ่งพาซึ่งกันและกันอย่างสูง ถ้าหากประวัติศาสตร์ขาดสังคมศาสตร์ก็ไม่มีใครที่จะไปพิจารณาข้อมูล ไม่สามารถที่จะทำให้มันมีชีวิตชีวาที่มีความหมาย ถ้าเมื่อว่าทางด้านสังคมศาสตร์ขาดประวัติศาสตร์เสียแล้วมันก็เป็นสิ่งซึ่งเลือกเลยเพื่อเจอ ดังนั้นทั้งสองฝ่ายจึงต้องเอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน พูดง่าย ๆ ก็คือเป็นการอะลุ่มอะล่วย เอาอกเอาใจซึ่งกันและกัน ซึ่งก็เป็นเจตจำนงของการอภิปรายครั้งนี้ขอสมศพร ท่านสุดท้ายที่จะขึ้นมาในการอภิปรายครั้งนี้เป็นนักรัฐศาสตร์ซึ่งแน่นอน ถ้าไม่ใช่เป็นนักทฤษฎี ก็แน่นอนนักในแง่ทฤษฎี แล้วก็จะมาเพ่งเล็งในแง่พฤติกรรมของทางด้านประวัติศาสตร์โดยตรง ขอเชิญ. เกียร

การเคลื่อนไหวส่วนหนึ่งของสาขาวิชาประวัติศาสตร์ปัจจุบันโดยเฉพาะในเมืองไทย โดยเน้นเฉพาะลงไปถึง ปรากฏทั่วไปเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างประวัติศาสตร์กับสังคมศาสตร์ตามสมควร หัวข้อที่แถมตั้งมาเพื่อพูดในวันนี้อาจการ สังเกตการณ์สัมมนาทางประวัติศาสตร์หลาย ๆ ครั้ง แหมตั้งหัวข้อไว้ว่า "ประวัติศาสตร์กระแสหลักกับการท้าทายจากแนว ความคิดโครงสร้างนิยม หรือ structuralism"

ผมมีความรู้สึกว่าประมาณระยะปีกว่าสองปีมานี้ มีแนวความคิดใหม่ ๆ ที่เข้ามาถูกลือณาจักรศักดิ์สิทธิ์ของ ประวัติศาสตร์อย่างรุนแรงตามสมควร แนวความคิดใหม่ ๆ เหล่านี้มาจากนักวิชาการบางท่านซึ่งมีผลงานในตนเองนี้ ผมจะ ลองเอ่ยชื่อ อย่างเช่นงานเขียนของ อ. Craig Reynold เรื่อง The Plot of History (1984) คุณธงชัย วิจิตรกุล ซึ่งเป็นนักศึกษานิเทศศาสตร์เอกออสเตรเลีย ตอนนี้อยู่ในต่างประเทศนี้ด้วย คุณธีรยุทธ บุญิษฐ์เขียนวิเคราะห์ระบบ ความคิดในด้านานของไทย คุณรัชชัยย์ สาคินหารซึ่งเสนอข้อคิดเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ช่วงจอมพล ป. พิบูลสงคราม อ.ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ อ.ธเนศ วงศ์ยานนาวา อ.ชัยวัฒน์ บุญภาค หรืออ.ปริตศา เดลิมเฝ้า อาจารย์ท่านต่างๆ เหล่านี้ได้เข้าไปมีส่วนเขียนงานประวัติศาสตร์บ้าง เสนอข้อคิดเห็นในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์บ้าง โดยที่แนว โน้มโดยรวม ๆ แล้วผมอยากจะเรียกว่าเป็นอิทธิพลของแนวความคิด structuralism หรือ post-structuralism ซึ่ง พัฒนาคืบคลานมาสูงในแวดวงวิชาการโลกตะวันตกในช่วงทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาสังเกตดูว่านักวิชาการต่าง ๆ ที่เอ่ยมานี้ หลายท่านจบในช่วงทศวรรษนี้เอง คือราวปี 1980 แล้วก็ไปเป็นผลผลิตของทฤษฎีต่างบริษัท ท่านได้นำแนวทางความคิด นี้เข้ามาในวงวิชาการไทย แล้วก็นำเข้ามาโจมตีประวัติศาสตร์กระแสหลักของไทยโดยตรง ข้อสังเกตอยู่ที่ว่าในการพูด อภิปรายหรืองานเขียนของท่านอาจารย์เหล่านี้ เราจะเห็นถึงความโน้มเอียงที่จะเน้นไปที่ภาษา สัญลักษณ์ อุดมการณ์ อัตวิสัย (อัตวิสัยในความหมายที่ว่า เป็นจิตสำนึก แทนที่จะเน้นไปที่ว่าข้อเขียนประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่งนั้นจริง หรือไม่จริง) structuralism หรือแนวความคิดอันนี้ไม่คิดว่ามันเป็นปัญหาสำคัญ ปัญหาไม่ได้อยู่ที่ว่างานเขียนทางประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่ง จริงหรือไม่จริง ปัญหาสำคัญอยู่ที่ว่าประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่งนั้นเขียนขึ้นมาแล้วให้ความหมายอย่างไร ส่วนประกอบต่าง ๆ แนวความคิดต่าง ๆ แก่นสาร จุดเน้นของงานประวัติศาสตร์แต่ละชิ้นแต่ละอัตวิสัย เขียนขึ้นมาสื่อความหมายอย่างไรให้แก่ผู้อ่าน อันนี้เป็นภาระชัดเจนแฉ่งอย่างชัดเจนชัดกับประวัติศาสตร์กระแสหลักในเมืองไทย เราอาจจะพูดได้คร่าว ๆ ได้ว่าประวัติ ศาสตร์ไม่ว่าในเชิงของเศรษฐศาสตร์การเมือง ประวัติศาสตร์กระแสหลักสกุลดำรงราชานุภาพ หรือสกุลอื่นก็ตาม คำถาม ที่ตั้งคือว่า อะไรคือความเป็นจริง นักเศรษฐศาสตร์การเมืองสกุล อ.ฉัตรวิทย์นี่ก็เพียงแต่บอกว่าความจริงบางด้านอัตวิญญ ณะเลย แล้วท่านก็เขียนขึ้นโดยเอาข้อมูลมาตีความใหม่จากกรอบทฤษฎีแบบมาร์กซิสต์บางอย่าง แต่สิ่งที่แนวความคิดโครง สร้างนิยมตั้งเป็นคำถามไม่ใช่ว่าอะไรจริงไม่จริง แต่ตั้งคำถามที่ตัวกระบวนการแทนจนเป็นความจริง ตัวกระบวนการแทน ความเป็นจริงก็หมายถึง การที่นักประวัติศาสตร์เขียนประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่ง เกิดอะไรขึ้นบ้างในระหว่างการเขียนนั้น สิ่งที่แนวคิดโครงสร้างนิยมพยายามชี้ให้เห็นก็คือ ในกระบวนการเขียนนั้นเกิดการเคลื่อนย้าย เกิดการสื่อสารประสานต่าง ๆ เกิดการจัดระบบต่าง ๆ ขึ้นมาใหม่ ดังนั้นความ เชื่อของแนวคิดนี้จึงอยู่ที่ว่า นักประวัติศาสตร์ไม่ได้สะท้อนอีก แต่สร้างอดีต นักประวัติศาสตร์ไม่ได้สะท้อนความจริงที่เกิดขึ้นจริง แต่สร้างผลลัพธ์กระทบต่อผู้อ่านแล้วรู้สึกว่าเป็นจริง นั่นต่างหากที่เป็น ปัญหา

พัฒนาอย่างไร* ถ้าศึกษาถึงความคลลคลายของการเขียนประวัติศาสตร์ของตะวันตก เราจะพบว่าประวัติศาสตร์กระแสหลักเป็นประวัติศาสตร์ชนิดที่ต่อต้านทฤษฎี ไม่ไว้ใจแบบจำลอง ไม่ไว้ใจการคิดเชิงนามธรรม อันเป็นข้อสรุปที่ตกลงกันเรียบร้อยแล้วจากทฤษฎีทั้งปวง ได้รับอิทธิพลอย่างมากอย่างที่ อ.ชยันติพูดว่าจากปรัชญาในแนวประจักษ์นิยม ประวัติศาสตร์กระแสหลักในโลกภาษาอังกฤษมีแนวโน้มเป็นอย่างนี้ มีเอกสารต่าง ๆ มากมายที่เขาระบายอาการของนักประวัติศาสตร์เหล่านี้ อย่างที่ผมเคยอ่านเจอเช่น กลียศทฤษฎี ไม่ชอบให้ใครมาขำทะเลงานของตนเองอย่างน้อยก็ในดีสาราณะพยายามหลีกเลี่ยงการถกเถียงเป้าหมายของตน ระวาง orthodoxy คือ ความเชื่อที่สั่งสมกันมาทุกชนิด ไม่ชอบ abstraction ไม่ชอบอะไรที่เป็นนามธรรม สุขใจก็ไม่เท่าคนอื่นได้ตั้งคำถามความเห็นที่เชื่อถือกันอยู่หรือขอเอาได้ทิวินแกมยิงกันจากกฎเกณฑ์ ยังมีอื่น ๆ อีก คือมองข้อเท็จจริงหรือหลักฐานโดยเห็นว่ามันไม่มีปัญหา หลักฐานหรือข้อเท็จจริงหุดเอง ปิดปากนักทฤษฎีและนักสร้างแบบจำลองทั้งหลายไว้ปล่อยให้หลักฐานพูดเอง ต่าง ๆ เหล่านี้เป็นต้น ดังนั้นวิธีการหลักที่ประวัติศาสตร์กระแสหลักจะใช้คือวิธีการตรรกแบบอุปมาน คือดูขบฉพาะหลาย ๆ กขมแล้วสรุปขึ้นมา แล้วก็ชี้ให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ที่ตัวเองเขียนสามารถที่จะสะท้อนอย่าง objective จริง ๆ ได้ มากหรือน้อยกันไปบ้างเท่านั้นเอง ประวัติศาสตร์กระแสนี้แรงมากหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เพราะมันไปกับกระแสสงครามเย็นในด้านการเมืองระหว่างประเทศระยนั้น มีการแบ่งค่ายออกเป็นค่ายโลกเสรีกับค่ายคอมมิวนิสต์ ประวัติศาสตร์กระแสนี้ถึงจุดหนึ่งกับกอกว่าทฤษฎีทุกชนิดก็คือ marxism และกัโจมตี marxism ว่าเป็นทฤษฎีเข้ามาโดยไม่ได้รับการพิสูจน์จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ใด ๆ ทั้งสิ้นเลย ได้รับการคำขจากอันเดียวคืออ่านใจเวียด นอกจากนี้ประวัติศาสตร์กระแสหลักก็มีความเชื่อในปรัชญาของ Karl Popper หรือ Isaiah Berlin คือเชื่อว่าต้องห้าทายกฎและทฤษฎีทั้งหมด

คราวนี้ประวัติศาสตร์กระแสหลักถูกตั้งปัญหาเป็นครั้งแรกราวทศวรรษที่ 1950 โดยวิชาสังคมศาสตร์ที่เรียกว่า สังคมวิทยา โดยสังคมวิทยาตงประเด็นใหม่ ๆ ขึ้นมาว่า มีอะไรต่าง ๆ อยู่ในสังคมที่ควรจะศึกษาได้ เช่นครอบครัว ชุมชน วัฒนธรรมต่างๆ เหล่านี้ หุดง่าย ๆ ว่าสังคมวิทยาสันยมันไปกระตุกชนนักประวัติศาสตร์เหล่านี้ให้หันมาสนใจกับเรื่องเหล่านี้บ้าง แทนที่จะไปสนใจประวัติศาสตร์กับการปกครองหรือรัฐธรรมนูญโบราณ ควรเขียนประวัติศาสตร์ที่ทันสมัยยิ่งขึ้น ศึกษาเรื่องประเด็นเฉพาะอย่างเหล่านี้ แต่การห้าทายของสังคมวิทยานี้ไม่สามารถจะห้าให้นักประวัติศาสตร์หันหันมาจากการศึกษาของตัวเองได้ นักประวัติศาสตร์ก็ยงเชื่อในการศึกษาของตน เพียงแต่นักสังคมวิทยาเสนอกล่องทฤษฎีต่าง ๆ ให้แล้วนักประวัติศาสตร์ก็หาข้อเท็จจริงมายัดใส่กล่องต่าง ๆ เหล่านี้

การทำทายอย่างรุนแรงจริงๆ มาในทศวรรษที่ 1970 จากแนวโครงสร้างนิยม structuralism มห้าทายถึงรากเพราะว่าแนวความคิด structuralism ห้าทายประวัติศาสตร์กระแสหลักตรงกฎระเบียบของมันหรือตรงทฤษฎีความรู้ที่เป็นพื้นฐานในการเขียนประวัติศาสตร์ทุกชนิด จริง ๆ แล้วมันเกิดและพัฒนามอกสาขาวชิาประวัติศาสตร์คือมันเริ่มต้นขึ้นมามาจากภาษาศาสตร์ การศึกษาวัฒนธรรมและมานุษยวิทยาไม่ได้เริ่มต้นมาจากประวัติศาสตร์ และมีความพยายามที่จะเขียนประวัติศาสตร์ออกไปจากทฤษฎีสังคมทุกชนิด คือไม่ต้องการให้มีลูกเกิดขึ้น ถ้าประวัติศาสตร์ศึกษาแบบเคลื่อนไหวหรือวิวัฒนาการอย่างทือ.ชยันติว่า structuralism ก็เน้นการศึกษาแบบห้าเวลาให้หยุด ดูระบบตรงนั้น หากความสัมพันธ์ระหว่างสัญลักษณ์ในระบบแล้วดูว่ามีความหมายอย่างไร เป็นวิธีการศึกษาที่ภาษาอังกฤษใช้คำว่า synchronic study จะต้องหยุด

* Raphael Samuel editor, Pople's History and Socialist Theory (London, Boston and Henley : Routledge : Kegan Paul, 1981), pp. xl-lvi, 375-408.

เวลาลงไปดูชื่อว่าตอนมีระบบความคิดระบบความเชื่อของคนหรือว่าสิ่งที่สัมพันธ์อื่น ๆ มีอยู่ในโครงสร้างอย่างไร สัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร ฉะนั้นมันเป็นภาวปฏิบัติหรือวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เห็นการศึกษาค้นคว้าเคลื่อนไหวของเวลาหรือวิวัฒนาการโดยตรง กล่าวคือมีเป้าหมายวิธีการตรรกะแบบอุปมานซึ่งนักประวัติศาสตร์เชื่อว่าใช้เข้าถึงความจริงได้ มีเป้าหมายทฤษฎีความรู้แบบสะท้อนซึ่งเห็นว่าประวัติศาสตร์สะท้อนความเป็นจริงได้ เห็นว่าจิตใจของคนหรือความคิดของคนเป็นสื่อกลางที่เป็นกลางหรือเหมือนกระจก แล้วเอาข้อเท็จจริงหรือหลักฐานมาพิมพ์ประทับลงไปในใจที่เป็นกลางนั้น structuralism บอกว่าใจคนไม่เป็นกลาง แต่เมื่อคิดเบื้องต้นครอบงำอยู่ตลอดเวลา มันจะแสดงออกในรูปอุดมการณ์ ภาษา หรือระบบวัฒนธรรมใด ๆ ก็แล้วแต่ ตัวนี้ต่างหากที่ก่อ ตัวนี้ต่างหากที่ตีความหลักฐานทุกชนิดที่เข้าไปกระทบความคิดความรู้ของนักประวัติศาสตร์ ดังนั้นสิ่งที่ structuralism ให้ความสำคัญจึงอยู่ที่กระบวนการก่อตัว กระบวนการตีความ กระบวนการเคลื่อนย้ายตัวนี้ ไม่ใช่อยู่ที่ตัวมันเองสะท้อนความเป็นจริงจริงหรือไม่ นอกจากนี้แล้วแนวคิดนี้ยังพยายามที่จะแยก concept ทั้งหลายและทฤษฎีจากกาลเวลาในประวัติศาสตร์ พยายามที่จะแยกวิธีการก่อตัวของ concept และทฤษฎีต่าง ๆ จากการศึกษาปรากฏการณ์เชิงประจักษ์ พยายามที่จะแยก concept ออกจากประวัติศาสตร์ ไม่เอาวิธีการเชิงประจักษ์ ทำให้การศึกษาสังคมศาสตร์เป็นการศึกษาโครงสร้างอะไรก็แล้วแต่ที่ครอบงำความคิด พยายามแยกธาตุมนุษย์ ประวัติศาสตร์แบบ structuralism จึงไม่ใช่การศึกษาเรื่องมนุษย์อีกต่อไป แต่เป็นงานศึกษาภาษาและสัญลักษณ์ซึ่งมนุษย์เป็นเพียงผู้แยกหรือแยกภาษาในโครงสร้างนั้นเท่านั้น

แนวคิดนี้เริ่มที่ฝรั่งเศสเมื่อทศวรรษ 1960 และขยายอิทธิพลต่อมาในอังกฤษ มันเริ่มต้นจากความคิดเรื่องภาษาศาสตร์เชิงโครงสร้างโดยนักวิชาการชาวสวิสชื่อ Ferdinand De Saussure^{๕๖} เริ่มต้นที่ข้อเขียนของนักประวัติศาสตร์ท่านนี้ Roman Jakobson จากนั้นมันแพร่ขยายมาในวงวรรณกรรมโดยผ่านทางงานเขียนของคนเชื่อในแนวคิดนี้ อย่างและสำนัก Prague โดยเอา concept ในการศึกษามาใช้ศึกษางานวรรณกรรม แทนที่จะศึกษาว่าวรรณกรรมสะท้อนสังคมหรือไม่อย่างไร ก็จะหันไปดูว่าการเขียนวรรณกรรมนั้นมันมีสัญลักษณ์อะไรบ้างที่ผู้เขียนใช้อยู่ ต่อจากนั้นลามไปที่นักมานุษยวิทยาผ่าน Levi-Strauss ลามมาที่วรรณกรรมหรือการศึกษาวัฒนธรรมผ่าน Roland Barthes ลามมาที่จิตวิทยาผ่าน Lacan ลามมาที่ปรัชญาผ่าน Derrida* ลามมาที่การศึกษาประวัติระบบความคิดผ่าน Foucault ซึ่งเป็นขมุกขมูงของหลาย ๆ ท่านในนั้น แล้วในที่สุดก็ลามไปถึงประวัติศาสตร์ ผมไม่ทราบว่านักประวัติศาสตร์ structuralism มีมากน้อยแค่ไหน แต่ที่พอนึกชื่อออกแล้วก็ถูกอ้างโดยอ. Craig Reynold บ่อย ๆ ก็คือ Hayden White ถ้ามองรวมกันโดยดูบริบทการพัฒนาของมัน อาจจะกล่าวได้ว่า structuralism เป็นการตอบโต้การพังทลายของความคิดเรื่องวิวัฒนาการแบบมนุษยนิยม หรือว่าทำลายความคิดนี้ นำเสียงของ structuralism จึงเป็นเสียงของผู้มองโลกในแง่ร้ายเชิงวัฒนธรรม คือมองว่าโลกมนุษย์ถูกครอบงำเหมือนถูกจัดโครงสร้าง โดยโครงสร้างต่าง ๆ ของสังคมนี้มีระบบย่อยระบบใหญ่ซึ่งช่วยแบ่งหนาไปหมด จัดโครงสร้างความคิดมนุษย์ตั้งแต่ภาษา แต่มนุษย์ก็ต้องใช้ภาษา ถึงจะเป็นคนใบ้ก็ต้องเข้าใจภาษาเขียน มนุษย์ถูกจัดโครงสร้างตั้งแต่ภาษา อุดมการณ์ ความรู้ทุกแขนง จนกระทั่งในที่สุดมนุษย์กลายเป็นเหยื่อนักโทษ

^{๕๖} Jonathan Culler, Saussure (Glasgow : Fontana Paperbacks, 1982)

* John Sturrock editor, Structuralism and Since (Oxford University Press 1982) Introduction.

ของโครงสร้างทางสังคม มนุษย์ไม่ได้รับการยอมรับในฐานะเป็นองค์ประกอบที่สามารถเรียนรู้หรือเปลี่ยนแปลงสังคมอย่างอิสระอีกต่อไป หากเป็นตัวที่ถูกกำหนดจากโครงสร้างมากกว่า structuralism ลานมาถึง marxism โดยผ่านนักปรัชญา marxist ที่ชื่อ Lovis Althusser วิธีการของ Althusser คือเอา concept ทางทฤษฎีต่าง ๆ จาก marx มา แล้วก็เอาความความมักใจทางการเมืองจาก marxism มาด้วย แต่ว่าเอา structuralism มาเป็นเครื่องมือจัดระเบียบมันเสียใหม่ จัดระบบมันเข้าด้วยกันกลายเป็นสิ่งที่เรียกกันว่า althusserianism แต่ก่อนเรามีผู้เชี่ยวชาญ althusserianism ท่านหนึ่งคือ อ.ไชยยันต์ รัชชกุล คณบดีคณะสังคมวิทยา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เจียมธีรสกุลอาจพูดเรื่องนี้ได้ข่าวว่าศึกษาเรื่องนี้มา

พอมารู้จักมันแล้วคิดว่าประเด็นที่ structuralism คือนักประวัติศาสตร์นี้เป็นประเด็นที่น่าอภิปราย กล่าวคือ structuralism คือนักประวัติศาสตร์ว่าท่านไม่ได้สะท้อนความเป็นจริงตรง ๆ หรือ หากแต่กระบวนการสะท้อนความเป็นจริงของท่านมันมีกระบวนการเลื่อนย้าย มันมีกระบวนการสื่อประสานความเป็นจริงเหล่านั้นเกิดขึ้นโดยระบบหรือโครงสร้างความหมายหนึ่งในสังคม เพราะฉะนั้นนักประวัติศาสตร์จึงเป็นคนที่ตั้งเอาหลักฐานที่อยู่กระจัดกระจายมาแล้วสร้างเอกภาพจอมปลอมขึ้นบนฐานของหลักฐานที่แตกแยกกระจัดกระจายเหล่านั้น เอกภาพจอมปลอมที่นักประวัติศาสตร์สร้างขึ้นแต่จริงแล้วตั้งอยู่บนฐานอะไร ตั้งอยู่บนฐานระบบสัญลักษณ์ ระบบอุดมการณ์หรือระบบความคิดหนึ่ง ๆ ในยุคหนึ่ง ๆ แล้วนักประวัติศาสตร์ก็เล่น jigsaw puzzle คือต่อเข้าด้วยกัน เอาตัวนี้ไปต่อตัวนั้น เอาตัวนั้นมาต่อตัวนี้ ก็ต่อกันเข้าไปจนกลายเป็นความรู้ จนได้ความรู้ทางประวัติศาสตร์

การโต้แย้งแบบ structuralism ผมเห็นว่าประโยชน์ ทำให้ให้นักประวัติศาสตร์ต้องตั้งคำถามต่อความรู้และการเขียนประวัติศาสตร์ของตัวเอง ตัวเองมีอะไรเป็นสมมติฐานเล็กๆ ที่ซ่อนอยู่เบื้องหลัง อะไรเป็นระบบความคิดของตัวเอง เอาไปครอบหลักฐานต่าง ๆ นั้น การที่ structuralism สนใจประเด็นเหล่านี้ทำให้มันมีพลังมาก แต่ขณะเดียวกันมันหา ก็คือเนื่องจากมันสนใจประเด็นความคิดมาก ถึงจุดหนึ่งถ้าใช้คำพูดของ Henri Lefebore นักวิจารณ์ structuralism ชาวฝรั่งเศสคนหนึ่ง* มันกลายเป็น talk about talk เป็นการพูดถึงการพูด ในลักษณะที่มันนั่งพูดกันว่าคำพูดแต่ก่อนมันพูดอย่างไร ที่พูดนี้มีปัญหาตรงไหน หรือคุณสร้างอะไรขึ้นมาบ้างระหว่างที่พูด มันเป็น metalanguage คือมันเป็นอภิภาษา ถ้าสิ่งนี้นักประวัติศาสตร์เขียนขึ้นคือการสร้างภาษาแบบหนึ่งขึ้น structuralism มันก็ทำหน้าที่เป็นอภิภาษา คือเป็นภาษาที่พูดถึงภาษาที่นักประวัติศาสตร์สร้าง ข้อสำคัญคือว่าถึงจุดหนึ่ง structuralism มันทำให้ฐานการดำรงอยู่ของประวัติศาสตร์ของสังคมศาสตร์ หรือแม้แต่ของตัว structuralism เองหายไป ฐานการดำรงอยู่มันก็คือปริศนาความสัมพันธ์ระหว่าง thought กับ reality หมายความว่าในงานเขียนของนักวิชาการทั้งหลาย ความคิดความรู้ของเราสะท้อนความจริงอย่างไร เมื่อ structuralism เข้าไปไกลถึงจุดหนึ่ง สิ่งที่เป็น reality จะหายไป อย่างข้อยใน งานเขียนของ structuralism มันเป็นเรื่องซึ่งไม่สำคัญ

* Henri Lefebore, Everyday Life in the Modern World (New York : Harper & Row Publishers, 1971), pp. 127-131.

Peery Anderson* ซึ่งก็เป็นผู้ที่สนใจกระแสความคิดแบบ structuralism ได้เขียนตั้งข้อสังเกตต่อ structuralism ไว้ว่า มันมีลักษณะสำคัญ 4 แบบที่เป็นเอกการร่วมกันตั้งแต่ Levi-Strauss ลงมาถึง Foucault คือประการแรกมันขยายวงภาษา วิธีการที่ structuralism ใช้ตั้งอยู่บนฐานทฤษฎีภาษาศาสตร์ที่ว่า ภาษาคือระบบความสัมพันธ์ของสัญลักษณ์ สิ่งที่เกี่ยวข้องกับวิธีการ structuralism ใช้กันในลำดับถัดมาก็คือ เอาวิธีการศึกษาที่ตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงของภาษามาใช้กับข้อเท็จจริงอื่น ๆ เช่นวัฒนธรรม Levi-Strauss ไปไกลถึงขนาดที่ว่า เศรษฐกิจจริง ๆ แล้วก็เป็นการแลกเปลี่ยนสัญลักษณ์อย่างหนึ่งซึ่งใช้สินค้าเป็นสัญลักษณ์ หรือระบบเศรษฐกิจและการแต่งงานก็เป็นรูปแบบจำลองของภาษาแบบหนึ่ง กล่าวคือผู้หนึ่งเป็นสิ่งที่ถูกแลกเปลี่ยนเหมือนกับคำในภาษา อย่างนี้เป็นต้น มันเป็นการขยายวงวิธีการศึกษาของภาษาศาสตร์ที่ Anderson เห็นว่าไม่ชอบธรรม เพราะแม้แต่ตัว De Saussure เองก็ตั้งข้อระวังไว้ว่าวิธีการของเขาใช้ได้โดยเฉพาะในเรื่องของภาษาเท่านั้น ส่วนระบบอื่น ๆ มีข้อจำกัดบางอย่างที่อาจจะใช้ไม่ได้ ประการที่สองคือมันลดค่า truth หรือสิ่งจะ ถึงจุดหนึ่งสิ่งจะไม่สำคัญแล้ว ที่สำคัญคือขบวนการเขตนความจริงเป็นอย่างไร มันมีการเลื่อนย้าย มีการบิดเบือน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร ประการที่สามคือ structuralism มีแนวโน้มจะทำให้ประวัติศาสตร์กลายเป็นเหตุบังเอิญ ไม่มีจุดประสงค์ ไม่มีเป้าหมาย เนื่องจากความคิด structuralism ติดอยู่กับทฤษฎีภาษาศาสตร์ที่เห็นว่า ภาษานี้มนุษย์เป็นคนกำหนดบัญญัติเอาเองโดยพลการว่ามีความหมายอย่างไร การที่คำนี้มีความหมายอย่างนี้เป็นเรื่องบังเอิญโดยเหตุที่คนเราไปจับมันเข้าคู่กันโดยพลการ ไม่ใช่เป็นเพราะมีเหตุผลหรือจุดประสงค์อะไรอยู่ในเนื้อในของคำและความหมายมันเลย หันมองเดียวกัน ถึงจุดหนึ่งสำหรับพวก structuralism ประวัติศาสตร์จึงเป็นเรื่องของโอกาสและอุบัติเหตุปรัชญาประวัติศาสตร์แบบ structuralism จึงเป็นปรัชญาที่รับรองความชอบธรรมของอุบัติเหตุ ประการสุดท้ายก็คือว่า structuralism พยายามไปมาก ๆ คู่ขัดแย้งที่เป็นฐานระหว่าง subject หรือตัวมนุษย์ผู้เป็นประธาน กับ structure หรือตัวโครงสร้างก็ถูกสลายไปทั้งคู่ กล่าวคือพวกนัก structuralists ทั้งหลายมีเป้าหมายว่าต้องการอธิบายการประกอบตัวขึ้นเป็นอัตตาของมนุษย์หรือ subject ว่ามาจากไหนบ้าง structuralism ก็พยายามตอบว่า subject ของมนุษย์ถูกกำหนดจากโครงสร้างต่าง ๆ ของสังคม แล้วก็ตั้งโครงสร้างต่าง ๆ เหล่านี้มาอธิบายทีละอัน ๆ คนถูกกำหนดโดยโครงสร้างภาษา คนถูกกำหนดโดยโครงสร้างอุดมการณ์ ดึงไปจนถึงที่สุดแล้ว ตัวอัตตาทายไปเหลือแต่โครงสร้างเต็มไปหมด และเมื่อไม่มีอัตตาอยู่แล้วโครงสร้างมาประกบเสถียรวิสัยของโครงสร้างได้แล้ว ผลสุดท้ายก็คือแม้แต่ตัวโครงสร้างเองก็พลิกคว่ำลงด้วย

ผมเตรียมเนื้อหาบทพูดนี้มี 2 ชุดครับ ชุดแรกคิดว่าจะพูดตั้งข้อสังเกตบางอย่างตามหัวข้อ แต่ท่านผู้อภิปรายคนนั้นก็ชิงพูดไปก่อนเสียหมด ก็เลยหันมาพูดเรื่อง structuralism นี้ เพราะผมก็ออกจะเห็นด้วยกับ structuralism อยู่บ้าง พลิกหลักฐานหรือข้อเท็จจริงดูแล้วบอกว่าไม่มีปัญหา ทั้ง ๆ ที่หลักฐานหรือข้อเท็จจริงทั้งหลายไม่ได้ปรากฏกับเราด้วยตัวของมันเองเพียงลำพัง ตรวบใดที่หลักฐานและข้อเท็จจริงปรากฏขึ้นในสังคม มันปรากฏขึ้นโดยมีความหมายเคลือบเสมอ เราไม่สามารถที่จะ talk it for granted ได้ ผมเห็นประเด็นความสำคัญตรงที่ว่าอย่างไรก็แล้วแต่กระแส structuralism มีอยู่ในนักประวัติศาสตร์ไทยบางคนและปรากฏอยู่ในงานเขียนระยะหลัง ผมว่ามันเป็นกระแสที่ healthy น่าชื่นชม มันทำให้นักประวัติศาสตร์กระแสหลักถูกท้าทายให้ต้องตั้งคำถามกับตัวเอง ผมเองมาพูดเรื่องนี้ก็เพราะถูกอาจารย์

* Peery Anderson, In the Tracks of Historical Materialism : The Wellek Library Lectures (London : Verso, 1983), Chapter 2.

ชัยวัฒน์อุทัยให้ทั้งทงกันในเรื่องความหมาย การตีความ ห้องของเมมอยุโกสห้องคุมขังชัย คุมขังชัยก็พูดอยู่ทุกวันนี้ "เกนยร ประวัติศาสตร์เขียนได้โดยไม่มีหลักฐานเชื่อไหม?" พอผมรู้สึกว่ามีประวัติศาสตร์อย่างคุมขังชัยขึ้นชมกับประโยคที่ว่า ถึงจุดหนึ่ง ผมก็เลยวิตกกังวลว่า structuralism เอาความจริงวางไว้ที่ตรงไหน? เราจะเอา reality, objectivity วางไว้ที่ตรงไหน? ซึ่งผมรู้สึกถึง structuralism ควรจะต้องพยายามตอบ ขอขอบคุณครับ

ธาวิต สุขพานิช:

โดยสรุปของอ.เกนยรคือประวัติศาสตร์เป็นการต่อต้านทฤษฎี เป็นแบบจารีตไม่สนใจทฤษฎี ต้องการที่จะให้หลักฐานเป็นสิ่งที่ไปสะท้อนความเป็นจริงในตัวของมันเอง แต่มาถึงในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สอง เริ่มที่จะมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งอ.เกนยรใช้คำว่ามันทั้งหลาย เริ่มที่จะมีการรับเอาคตินิยมของทางด้านทฤษฎีเข้ามาใช้ในการประยุกต์อธิบายการศึกษาต่าง ๆ ทฤษฎีที่สำคัญคือทฤษฎีโครงสร้างนิยม structuralism รับมาจากทางด้านภาษาศาสตร์ซึ่งก็ค่อย ๆ ลุกกลามไปสู่สาขาต่าง ๆ โดยทั่วไปรวมทั้งประวัติศาสตร์ด้วย การลุกกลามเข้ามามีมันเป็นเรื่องที่ดี เป็นสิ่งที่น่าสนใจที่มันไปท้าทายกับระบบของการอธิบายเดิม เริ่มที่จะมีความพยายามที่จะอธิบายอย่างเป็นระบบภายใต้โครงสร้างร่วมกับบางสิ่งบางอย่าง การรับเอามันถึงแม้มันจะเป็นสิ่งที่ดีในความคิดของอ.เกนยร แต่มันก็เข้าไปทำลายความหมายหลาย ๆ สิ่งหลาย ๆ อย่าง โดยเฉพาะไปทำลาย reality ที่ประวัติศาสตร์มุ่งมันในการที่จะอธิบาย มันกลายเป็นการอธิบายตัวโครงสร้างแทนที่จะไปอธิบายตัว reality ตัวนี้ คือสลายความเป็นประวัติศาสตร์เสียจนหมดสิ้น มีคนหลาย ๆ คนไม่เข้าใจอ.เกนยรเหมือนกับผม ในส่วนหนึ่งที่ไม่เข้าใจก็มาจากการที่อ.เกนยรท่านใช้คำสูง ๆ หลาย ๆ คำที่อ.แลได้พูดถึงไปแล้ว ก็คือพูดแล้วไม่มีใครรู้เรื่องนอกจากตัวเอง แต่ผมอยากจะทำตรงนั้นไว้ก่อน ผมจะยังไม่อ่านคำดาบอ.เกนยร เพราะว่าที่อ.ชาญุทธิย์ท่านแย้งปากกาผมไป เพราะเกิดความคับข้องใจอะไรหลาย ๆ อย่างที่อ.เกนยรพูดไป แล้วท่านก็ขออภิสิทธิ์ในการเป็นผู้ร่วมอภิปรายก็เลยจะให้สิทธิแก่ท่านเล็กน้อย ในภาพที่ได้แย้งซักใช้ไล่เรียงกับอ.เกนยร

ชาญุทธิย์ เกษตรศิริ:

ผมคิดว่าที่ผมฟังอภิปรายมา ในประเด็นของอ. ชัยวัฒน์กับอ. แลนั้น รู้สึกเราค่อนข้างจะเห็นต้องต้องกันหลายประเด็น ถึงแม้ว่าจะมีจุดที่ต่างก็บ้าง ในแง่ของการที่ว่าแต่ละสาขาเน้นอย่างไร หรือว่าประวัติศาสตร์มันรับน้ำหนักไปทางไหน สังคมศาสตร์กับน้ำหนักไปทางไหน อะไรทำนองนั้น ไม่ค่อยแตกต่างกันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอ.แลนั้นก็ถึงกับยืนยันว่าจะต้องแต่งงานกัน ก็คืออ.แล บอกว่าถ้าไม่ได้แต่งงานกับประวัติศาสตร์ก็เป็นหมัน เมื่อผมมาฟังอ.เกนยรแล้ว รู้สึกว่าอ.เกนยรคงพยายามที่จะ clear ปัญหาภายในวงวิชาการของคณะรัฐศาสตร์ของอ.เสนต์และอ.เกนยรเอง ที่จะได้ถามว่ารัฐศาสตร์คืออะไร ศึกษาไปทำไม อย่างไร แล้วรัฐศาสตร์ที่พยายามประยุกต์มาใช้กับสังคมไทยนั้นจะใช้อย่างไร ผมอยากจะสรุปว่าสิ่งที่อ. เกนยรพูดนั้นเป็นปรากฏการณ์เพียงเสียหนึ่งของมนุษยชาติในโลกตะวันตกเท่านั้นเอง โลกมันกว้างใหญ่กว่านั้นมาก แล้วผมคิดว่ามันก็ไม่เกี่ยวข้องกับสังคมไทยอย่างไร คือในประเด็นแรกที่ผมอยากจะทำอ.เกนยรก็คือว่า ที่อ.เกนยรบอกว่า ประวัติศาสตร์กระแสหลักมันถูกโจมตี ถูกกระทบหน้าด้วย structuralism ผมคิดว่าถ้าอาจารย์ไปถามนักศึกษาประวัติศาสตร์แถวนี้เขาไม่รู้เรื่อง แล้วคุณไปที่คณะอักษรศาสตร์บรรดาผู้เป็นเจ้าแม่ของวงการประวัติศาสตร์ เขาก็ไม่ทราบ ผมคิดว่าสิ่งที่อาจารย์พูดถึงคือสังคมตะวันตก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนที่อาจารย์ยกขึ้นมา สมมติว่า Craig Reynold ธีรยุทธ ธวัชชัย ชัยวัฒน์ ปรีติดา ผมคิดว่าอาจมี Craig Reynold คนเดียวที่วงการประวัติศาสตร์รู้สึกว่าเขาสร้างผลกระทบหรืออิทธิพลบางอย่างในวงการประวัติศาสตร์ ผมขอโทษด้วยสำหรับธีรยุทธ บุญมี, ธวัชชัย ชัยวัฒน์

ชัยวัฒน์ ปรีดากานันท์เขาเพิ่งเริ่มงาน อาจจะเพิ่งมาอยู่ในห้องแคบ ๆ ประมาณ 10 คน มันยังไม่มีการทบทวนต่อวงการประวัติศาสตร์ ผมคิดว่าอาจารย์สรุปอย่างนั้นไม่ได้เลย อีกอย่างหนึ่งก็คือว่าอาจารย์พูดถึงว่ากระแสหลัก กระแสหลักของประวัติศาสตร์ที่อาจารย์คิดว่าถูกโจมตีด้วย structuralism หรือ post-structuralism ผมคิดว่าไม่ใช่จะเกี่ยวกับในเรื่องที่ว่าเราจะดูเรื่องประวัติศาสตร์ในสังคมไทย ผมขอยืนยันว่าผมขอพูดในเรื่องของสังคมไทย ผมคิดว่าในภาชนั้นอาจารย์บอกว่ากระแสหลักของประวัติศาสตร์คืออะไร อาจารย์บอกว่ากระแสหลักของประวัติศาสตร์คือกระแสต่อต้านทฤษฎีต่อต้านนามธรรม พูดโดยกว้าง ๆ รวม ๆ ผมก็จะเห็นด้วย แต่ถ้าหากอาจารย์จะดูว่ากระแสหลักของประวัติศาสตร์ในสังคมกำลังเกิดในประเทศไทย ผมคิดว่าอาจารย์ใช้สองคำนั้นไม่พอ เพราะว่าบอกอะไรไม่ได้ ผมคิดว่าอาจารย์จะต้องดูจากปรากฏการณ์ที่กำลังเกิดขึ้นในวงการประวัติศาสตร์ของไทย เช่นวารสารธรรมศาสตร์ซึ่งมีบทความประวัติศาสตร์บ่อย ๆ หรืออย่างศิลปวัฒนธรรมซึ่งผมคิดว่าสำคัญมาก มันจะมีผลกระทบต่อการประวัติศาสตร์สูงมาก และโดยเฉพาะอย่างยิ่งการสัมมนาซึ่งเกิดขึ้นเป็นดอกเห็ดเลยในส่วนภูมิภาค วิทยาลัยครูในประเทศไทยมีทั้งหมด 36 แห่ง ผมเดาว่าตอนนี้ได้มีการสัมมนาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นแล้วไม่ต่ำกว่า 15 แห่ง ในจำนวน 15 แห่งนี้ ผมไปร่วมกับเขามากกว่าครึ่งหนึ่ง ผมคิดว่ามันเป็นสิ่งที่เคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงมาก จนกระทั่งคนในวงการวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นในจุฬาฯ ในธรรมศาสตร์ ในศิลปกรไม่รู้ว่าจะไรกำลังเกิดขึ้น ยกเว้นว่าคนที่ติดตามหรือว่าตามอ่านตามคุยกับเขา ถ้าคนอยู่เฉย ๆ จะไม่รู้เลยว่าอะไรเกิดขึ้น อันนี้เป็นสิ่งที่มันเคลื่อนไหวอย่างมาก ผมคิดว่าอาจารย์ก็อาจจะทราบบ้างแต่ว่าในรายละเอียดอาจารย์ไม่ทราบ เพราะฉะนั้นในแง่ที่ว่าเราดูเราจะต้องดูว่าเราพยายามสรุปรวบรวมว่าจากวงวิชาการ วงวารสารทางวิชาการ กระแสหลักของประวัติศาสตร์อยู่ที่ไหน ผมคิดว่ากระแสหลักของประวัติศาสตร์ไทย การทำงานของนักประวัติศาสตร์ไทย ผมเองคิดว่ามันอยู่ที่อนุรักษ์นิยมกับค่านิยม แล้วมันกำลังจะถูกโจมตีล้มล้างมากเลย บางจุดอาจารย์อาจจะพูดได้ว่ามันมาจากพวกกลุ่มที่เป็นนัก structuralist ถ้าพูดอย่างนั้นมีผมเองไม่เห็นภาพในภาพที่จะพยายามอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดจากสังคมไทย คือผมเองว่ากระแสหลักของประวัติศาสตร์ในเมืองไทย มันเป็นกระแสที่ได้รับอิทธิพลจากสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาดำรงฯ บวกกับหลวงวิจิตรวาทการ แล้วมันกำลังถูกท้าทายถูกตั้งคำถามถูกปะทะด้วยกระแสของพวกที่เป็นกลุ่มฝ่ายชาตินิยมลัทธิคาลปัตร ผมไม่รู้ว่าจะใช้คำว่าอะไรดี ซึ่งชาตินิยมอันนี้เป็นชาตินิยมลัทธิคาลปัตร ถ้าให้อธิบายว่าชาตินิยมลัทธิคาลปัตรนี้เป็นรูปธรรม ผมคิดว่าคนอย่างสุจิตต์ วงษ์เทศ ศรีศักร วัลลิโภคมคือฝ่ายชาตินิยมลัทธิคาลปัตร พวกนี้จะรวมกันท้าทายต่อแนวความคิดกระแสหลักอย่างน่ากลัวมาก ๆ และถ้าผมคิดว่าอยู่ในสกุลอนุรักษ์นิยมหรือชาตินิยม พวกนี้คือพวกที่ท้าทายบทบาททางวิชาการและพวกนี้เป็นพวกที่ active มาก ๆ เติบโตทั่วประเทศที่จังหวัดที่วิทยาลัยครู ที่จะเขียนหนังสือเขียนลงที่นั่นลงที่นี่ เพราะฉะนั้นในแง่กระแสหลักบอกว่า คนไทยมาจากไหน คนไทยมาจากภูเขาสันไต มันจึงหลายเลย นี่พูดให้เป็นรูปธรรม เพราะฉะนั้นสรุปกลับไปอีกทีก็คือว่า ในแง่ของกระแสหลักของวงวิชาการประวัติศาสตร์ เอาเข้าจริงแล้วมันเผชิญต่ออิทธิพลภายใน ผมคิดว่ามหาอำนาจจะล้มลง อิทธิพลภายในมันมากกว่ามันอยู่ต่างดาวบินโฉบมาที่ทงหนึ่งอย่างเช่น ดร.ลิขิต อิวเวณีน มาพร้อมด้วย Empiricalism มนุษย์ต่างดาวอีกคนโฉบมา สมบัติ จักรพรรค์ เขาก็บินผ่านไป แต่สิ่งที่น่ากลัวคือ สิ่งที่มีเกิดขึ้นในมหาอำนาจของมันเอง คนที่เป็นลูกหม้อจริง ๆ ผมคิดว่าอย่างศรีศักร วัลลิโภคม สุจิตต์ วงษ์เทศซึ่งผมจัดว่าเป็นสกุล ๆ หนึ่งคือสกุลชาตินิยมลัทธิคาลปัตร หรือลูกระเบิดลูกที่ใหญ่มหาศาลเลย จากข้างในคือสกุล marxist ซึ่งตอนนี้มีเข้าไปจริง ๆ แต่ว่าตอนนี้ผมเห็นลูกระเบิดใหญ่ที่มีเพียงเข้ามา แล้วสร้างความปลอดภัยอย่างมหาศาลในวงการประวัติศาสตร์ รวมทั้งวงการวิชาการในเมืองไทยด้วยคือ จิตร ภูมิศักดิ์ นี่คือลูกหม้อ เป็นลูกหม้อที่รู้เลยว่าจะใช้คำนี้แปลอะไรในวงการของมันของวงการประวัติศาสตร์ ไม่ใช่มนุษย์ ต่างดาวที่บินโฉบมา หรืออย่างกระแสที่ขึ้นมาได้ ผมคิดว่าผมยังไม่รู้จะตั้งศัพท์เรียกกลุ่มนี้ว่าอย่างไร จะกระเตียดไปทาง structuralist อย่างที่อ.เกษียรว่าคนอย่างอ.นิธิ เอียวศรีวงศ์นี่คือลูกหม้อของวงการประวัติศาสตร์ แล้วไปใช้วิชาการบางอย่างของสังคมศาสตร์เพื่อให้เกิดลูกขึ้นมา เมื่อเกิดลูกขึ้นมาแล้วมันกระทบกระเทือนต่อวงการประวัติศาสตร์กระแสหลักอย่างมาก หรือคนอย่างกลุ่มของอ.

จิตวิทย์ นาดสภที่เมคิดว่ามีการทำงานหนัก มีการทำงานที่สม่ำเสมอ อันนี้แหละที่ถึงแม้จะดูประหนึ่งว่าเป็นมนุษย์ต่างดาว แต่สร้างความไกลห่างให้การประวัติศาสตร์มาก ๆ ที่เดียว อันนี้เป็นสิ่งที่เมคิดว่าถ้าจะทำให้เป็นนามธรรมและรูปธรรม เมคิดว่ามันต้องดูประเด็นเหล่านี้ เมคิดว่าทศวรรษ 1920-30 อะไรเหล่านี้มันไกลตัวเกินไป

เกียร เตชะพีระ :

อย่างแรกผมคงจะขอชี้แจงจุดประสงค์ใหญ่กับอ.ชาวิทียสักเล็กน้อย อย่างที่สองก็จะพูดถึงสิ่งที่น่าจะพูดแต่ยังไม่ได้พูดคือเรื่องรัฐศาสตร์ เมเห็นด้วยกับสิ่งที่อ.ชาวิทียว่ามา และก็เห็นบทเรียนของมนุษย์ต่างดาวอย่างเมที่ถูก Empire Strikes Back คือถูกจักรวรรดิตีกลับมาแล้ว เพราะอาจหาญมาพูดจาเรื่องของจักรวรรดิในถิ่นของจักรวรรดิเอง หาได้รู้ถึงปัญหาเฉพาะอันซับซ้อนหลากหลายพัฒนาอย่างไม่หยุดยั้งของประวัติศาสตร์ไทยไม่ เมยอมรับโดยเต็มที่

ประเด็นของเมอยู่ในมริบของการโจมตีจากพวก structuralism ในขณะที่เมเองประวัติศาสตร์อย่างค่อนข้างจะเป็นคนเมอกรก็ตาม ฉะนั้นจึงรู้สึกวิตกกังวลจะว่าวิพากษ์เหตุกับแนวความคิดแบบ structuralism นี้ก็ได้ เพราะเมื่อเวลาเมนั่งอ่านงานประวัติศาสตร์ ก็เกิดปัญหาว่าเมควรจะอ่านแบบที่ structuralism แนะนำให้อ่านหรืออ่านแบบไหนดี ขณะเดียวกันวิธีการแบบ structuralism นี้มันมีปัญหาอะไรบ้าง อันนี้เป็นมูลเหตุที่ทำให้เมต้องไปพูดถึงทศวรรษ 1950-1960 หลังสงครามโลกครั้งที่สอง เมพูดถึงมันในฐานะที่เป็นข้อสรุปของนักวิชาการบางท่านเกี่ยวกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ในตะวันตก ไม่ใช่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทย ถ้าเมหาญพูดล่วงเกินเข้าไปในจักรวรรดิของประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยบ้างแล้วเมก็ต้องขออภัย ผมคงไม่สามารถสรุปลงไปได้ว่าประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยเป็นอย่างไร แต่ค่อนข้างที่จะเห็นด้วยกับที่อ.ชาวิทียเสนอมา แต่ว่าที่เมพูดไปก็เพราะเมคิดว่าแนวความคิดนี้มันเข้ามาแล้ว พูดถึงมันเพื่อที่จะเข้าใจมันหรือตีไปในประเด็นอื่นมันเสมอ มันจะต้องสาวถึงเค้ากำเนิดของมันทางประวัติศาสตร์พอสมควร ในเมื่อคุยถึงตะวันตกจึงจำเป็นต้องสาวไปถึงทศวรรษ 1950-1960

ประเด็นที่สองคือเมเห็นด้วยที่ว่า รัฐศาสตร์ในฐานะสังคมศาสตร์สาขาหนึ่งกับประวัติศาสตร์ควรจะต้องพูดคุยกัน แต่ปัญหาคือว่าไม่ใช่เพียงพูดคุยกันเท่านั้น ไม่ใช่แค่แต่งงานกันเท่านั้น ต้องเอากันลงไปให้ชัดว่าจะพูดคุยและแต่งงานกันแบบไหนด้วย ถ้าจะยกตัวอย่างนะควับมีรัฐศาสตร์บางท่านเข้ามาเล่นประวัติศาสตร์ อย่างเช่น เอ.ลิตซ์ จี.เวคิน ท่านเลือกเอาประวัติศาสตร์บางฉบับมาเป็นหลักฐานข้อมูลเพื่อจะสนับสนุนการสร้างทฤษฎีของท่าน แล้วก็ treat ประวัติศาสตร์อย่างไม่ให้ความสำคัญกับปัญหาในตัวมันอย่างจริงจังถึงที่สุด เอามาใช้เหมือนเป็นเครื่องมือข้อมูลสำเร็จรูปใส่กรอบทฤษฎีแล้วก็ตั้งทฤษฎีขึ้น ในขณะที่เมก็ไม่ทราบว่ามันประวัติศาสตร์เวลาดึงเอาสังคมศาสตร์เข้ามาใช้ ดึงเข้ามาแบบไหน ประเด็นที่เมต้องการชี้ให้เห็นก็คือว่า ไม่ใช่เป็นแต่เพียงปัญหาต้องคุยกันและแต่งงานกันเท่านั้น ประเด็นปัญหาที่มีอยู่มีมูลฐานแล้วว่าทั้งนักสังคมศาสตร์และนักประวัติศาสตร์เข้าใจในการสร้างความรู้ของตัวเองอย่างไร เวลาบอกจะลงไปเอาข้อมูลลงไปเอาทฤษฎีเข้าใจตัวทฤษฎีและตัวข้อมูลเหล่านั้นอย่างไร ปลอ่ยให้ข้อมูลหรือปลอ่ยให้ทฤษฎีพูด ประเด็นนี้มีอยู่ตรงที่ว่าเมพยายามจะเจาะตรงรากทฤษฎีความรู้ของปริศนาความสัมพันธ์ระหว่างสังคมศาสตร์กับประวัติศาสตร์ตรงที่เราน่าจะ treat ข้อเท็จจริงหรือหลักฐานต่าง ๆ ในทางประวัติศาสตร์อย่างไร- เมเคยฟังนักประวัติศาสตร์หรือนักสังคมศาสตร์ที่พูดราวกับว่าการหาข้อเท็จจริงเหล่านี้ไม่มีปัญหา ในขณะที่เมรู้สึกว่ามันไม่ใช่ ปัญหาไม่ใช่เพียงทำการวิพากษ์วิจารณ์หลักฐานจากภายในเท่านั้น แต่ประเด็นอยู่ที่ว่าจุดเริ่มต้นในการมองหลักฐานของคุณ คุณเห็นหรือไม่ว่าหลักฐานเหล่านี้ถูกเคลือบด้วยความหมายทางสังคม ทั้งที่หลักฐานถูกจับขึ้นมาที่ข้อเท็จจริงถูกยกขึ้นมา มันถูกให้ความหมายทางสังคมแล้วตามสมควร จากโครงสร้างต่าง ๆ

ซึ่งตรงนั้นมันเป็นจุดที่ structuralism ให้ประโยชน์ แต่ไม่ได้หมายความว่าผมเห็นคล้อยตามไปกับ structuralism ว่าดั่งนั้นนักประวัติศาสตร์จึงถูกกำหนดโดยสิ้นเชิงจากโครงสร้างเหล่านั้น ผมคิดว่านักประวัติศาสตร์ก็เป็นมนุษย์ที่มีพลังวิริยภาพในอันที่จะเจาะจงทะลวงเข้ามาเข้าไปเช่นเดียวกัน ฉะนั้นผมว่าเมื่อมองดูหลักฐานและข้อเท็จจริง เราไม่เพียงจะต้องเห็นมันในฐานะให้ข้อมูลเท่านั้น เราจะต้องเห็นถึง concept ที่ครอบมันอยู่ด้วย แล้ววิจักษณ์ concept ที่มากับหลักฐานนี้ว่า มันเป็น concept ที่ใช้อธิบายหลักฐานข้อเท็จจริงที่เสนอมานี้ได้อย่างเพียงพอหรือไม่ แล้วตัวนักประวัติศาสตร์หรือนักสังคมศาสตร์เองก็ตามสามารถจะ reconceptualize ข้อมูลเหล่านั้นโดยทะลวงหรือตัดทิ้งหรือข้ามพ้น concept เก่าที่เคลือบความหมายของหลักฐานเหล่านั้นหรือไม่

ทุกครั้งที่ผมฟังคนอ้างถึง objectivity อ้างถึงข้อเท็จจริง อ้างถึงหลักฐาน ผมมีคำถามอยู่ในใจตลอดเวลาว่าได้พยายามที่จะวิจักษณ์ในแง่ concept ของตัวหลักฐานนี้หรือยัง? ถ้าพูดว่านักรัฐศาสตร์หรือนักสังคมศาสตร์โดยทั่วไปน่าจะร่วมกับนักประวัติศาสตร์ ผมคิดว่าไม่ใช่แค่แต่งงาน แต่คุณต้องมาอยู่ในสกุลหรือบ้านเดียวกันด้วย เพราะไม่ว่าจะเป็นนักสังคมศาสตร์หรือนักประวัติศาสตร์ก็ตามท่านมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องการเข้าใจทฤษฎีความรู้ว่าเป็นปมที่ท่านต้องคอย

เพราะฉะนั้นถ้าถามว่าประวัติศาสตร์สัมพันธ์กับการวิจัยทางสังคมศาสตร์อย่างไร? ผมเสนอว่าเราน่าจะผลิตนักสังคมศาสตร์ประวัติศาสตร์ เราไม่สามารถมีนักสังคมศาสตร์ที่ไม่ใช่ประวัติศาสตร์ได้ และเราก็ไม่สามารถมีนักประวัติศาสตร์ที่ไม่ใช่สังคมศาสตร์ได้ ผมคิดว่าด้วยวิธีการอย่างนี้เท่านั้น ด้วยการที่ไม่ถูกแบ่งจากกันโดยคณะ สมาคม หรืออะไรแล้วแต่วิธีการที่ให้ความรู้จากกันและกัน โยงผ่านความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับทฤษฎีความรู้ตามสมควรเท่านั้น ที่สังคมศาสตร์ประวัติศาสตร์จะเกิดขึ้นและเจริญรุ่งเรืองมีลูกหลานออกมามากมายยิ่งกว่าแต่งงานกันเฉย ๆ

ธาวิต สุขพานิช:

ผมไม่แน่ใจว่าจะสรุปอ.เกษียรได้หรือเปล่า มันคล้าย ๆ กับว่าเป็นการตอบคำถามในปัญหาของทางด้านสังคมศาสตร์เอง ที่ได้รับฟังข้อมูลของประวัติศาสตร์มาใช้ราวกับไม่มีปัญหา คล้าย ๆ แต่เอามา ไปดูข้อมูลจากประวัติศาสตร์มาใช้ เสร็จแล้วทางด้านประวัติศาสตร์ก็ไม่รู้โอ้โฮเอี๋ไหน เห็นทางด้านสังคมศาสตร์ไปปรับเอามาแล้วก็เอามาใช้ มันก็เลยเกิดวนวายต่างฝ่ายต่างแยกย้ายไปอยู่คนละทางเอาของอีกฝ่ายหนึ่งมาใช้โดยที่ไม่รู้เนื้อรู้ตัว คำถามทั้งสองคำถามที่จดมาเป็นคำถามของอ.เกษียรโดยตรง คือไม่เข้าใจว่าอ.เกษียรพูดอะไร คำถามแรกคือคำถามที่พูดถึงเอกภาพจอมปลอมที่อ.เกษียรที่พูดถึงมันคืออะไรบ้าง คือไม่รู้เรื่อง อีกอันหนึ่งก็คือสถานะทางวิชาการของประวัติศาสตร์ในยุคปัจจุบัน ทั้งสองอันที่ผมคิดว่ามันคงจะสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และคิดว่าอ.เกษียรคงจะตอบให้ทีเดียวอย่างเบ็ดเสร็จ อันแรกคือสถานะทางวิชาการของประวัติศาสตร์ในปัจจุบัน อันที่สองคือเรื่องของเอกภาพจอมปลอม

* อิมมานูเอล วอลเลสเตอร์แมน, "ข้อคิดคำนึงบางประการว่าด้วยประวัติศาสตร์, สังคมศาสตร์กับการเมือง", เกษียร เตชะพีระ แปล. เอกสารประกอบการศึกษาวิชา ร.231 หลักรัฐศาสตร์, คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ภาค 1 2527.

เกษียร เตชะพีระ:

เมว่าในเรื่องของสถานะวิชาประวัติศาสตร์ไทย น่าจะให้เจ้าสำนักตอบมากกว่า ผมเพียงแต่หวังอยู่ ว่าด้านนักสังคมศาสตร์นักประวัติศาสตร์ไทย อยากรเป็นนักสังคมศาสตร์ นักประวัติศาสตร์ที่มีความหมายก็ต้องศึกษาประวัติศาสตร์ไทย หน้าที่ของท่านไม่ใช่เพียงแค่เรียนทฤษฎีตะวันตกเท่านั้น แต่จะต้องจำแนกลักษณะสากลออกจากลักษณะเฉพาะของทฤษฎีตะวันตกด้วย ถ้าจะสรุปจากท้อ.แลพูด จากนั้นก็เอาสิ่งที่นำศึกษาของมันเป็นเครื่องมือ reconceptualize ประวัติศาสตร์ไทย กระบวนการมันไม่ใช่ง่าย ๆ เพียงแค่ว่าจับข้อมูลประวัติศาสตร์มาคัดกรอง แต่เราต้องวิจารณ์ประวัติศาสตร์ไทยด้วย ว่าประวัติศาสตร์ไทยที่เสนอด้วยท่อน้ำคุณเองเคลือบด้วยความหมายอะไรบ้าง แล้วคุณจะสามารถ reconceptualize ได้อย่างไรบ้าง ผมคิดว่าเกิดมาเป็นนักสังคมศาสตร์ นักรัฐศาสตร์ชาติหนึ่งก็พึงทำอันนี้ให้สำเร็จ

สำหรับเรื่องเอกภาพจอมปลอม พวก structuralist จะมองการทำงานของนักประวัติศาสตร์ว่า นักประวัติศาสตร์ดึงเอาหลักฐานที่อยู่กระจัดกระจายในสังคมมาสร้างเป็นเรื่องขึ้น ยกตัวอย่างว่าเราอยากจะรู้ว่าเกิดอะไรขึ้นที่โรงละครแห่งชาติ เราก็มเข้าไปดูเอ็มดี ดูทีน้อย แถว ๆ สนามหลวง ไม่ต้องโรงละครด้วยซ้ำแล้วแต่งเรื่องขึ้น โดยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหลักฐานต่าง ๆ เหล่านี้อย่างพลการ พลการอย่างไร? พลการโดยที่มันตั้งอยู่บนโครงสร้างความคิดความเชื่อและระบบสัญลักษณ์ของนักประวัติศาสตร์นั่นเอง หากไม่ใช่ตั้งอยู่บนความเป็นจริงอย่างที่เชื่อ ก็น้อย อันนี้เป็นที่มาของคำว่าเอกภาพจอมปลอม

แล คิลกวิทย์รัตน์:

ผมจะพูดนี้อาจจะใจร้อนไปหน่อยและอาจจะทำให้เกิดผิดพลาด ซึ่งก็ในคำคาดหวังเหมือนกันว่ามันจะเป็นความผิดพลาด ที่มีผลเกือกลต่อกระบวนการวิชา นั่นก็คือว่าพอพูดผิดไปแล้วพรศพวกก็เลยรีบกันเกลียดกัน ผมก็คิดว่ามันเป็นอาการเกือกลอย่างยิ่ง ทำให้เกิดความกระจำงของประเด็นที่ว่าผมใจร้อนนั้น เพราะว่าผมเองนี่อยู่ ๆ ก็พูดถึงการมีลูกเลยโดยข้ามเรื่องของการทำงาน เพราะฉะนั้นก็เลยมาทะเลาะกันเรื่องการทำงาน ผมเองผมคิดว่าก่อนแต่งงานมีลูกทีนี้มันจะเกิดขึ้น คือถ้าแต่งโดยไม่มีจิตพิเคราะห์ให้คิดมันจะเกิดปัญหา 2 ประการ ประการแรกอย่างท้อ.ชาวิทิตนั่นก็คือว่าการทำงานในลักษณะที่เป็นผล หรือการทำงานในลักษณะที่มีการดูคร่ำกับมา คือยกมาทั้งต้นอย่างที่ว่า โดยไม่มีการพิเคราะห์ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่นำมาใช้ในสังคมศาสตร์เลย มันเป็นปัญหาอันหนึ่ง ซึ่งผมคิดว่าเราได้พูดกันไปชัดเจนแล้ว คือประเภทรวบหัวรวหางเอามาใช้ ผมคิดว่าประเด็นที่สองที่ผมอยากจะพูดเพราะว่ามันจะโยงกับสิ่งที่ท้อ.ชาวิทิตพูด คือมาแต่งผิดตัวคือที่ผมบอกว่าแต่งผิดตัวเพราะความจริงมันเป็นอย่างหนึ่ง แต่ว่าอย่างไรก็ตามมีการแต่งเนื้อแต่งตัวให้โฉมหน้าของคนของประวัติศาสตร์ที่นักสังคมศาสตร์จะแต่งงานด้วยนั้น มันเป็นอย่างหนึ่ง นั่นก็คือสิ่งที่เราเรียกว่าประวัติศาสตร์ชาตินิยม หรือประวัติศาสตร์สกุลกรมพระยาดำรงฯ หลวงวิจิตรฯ ซึ่งท้อ.ชาวิทิตก็บอกว่ากระแสอันนี้เป็นกระแสที่ครอบงำผมรู้สึกว่ามันเป็นงานอุดมการณ์ทางการเมือง ผมคิดว่ามันมีลักษณะอย่างหนึ่งที่ค่อนข้างเด่นชัด มันเป็นงานที่เขียนขึ้นเพื่อสนองนโยบายทางการเมืองมาก เพราะฉะนั้นระหว่างสิ่งที่ผมอยากจะเรียกว่าสิ่งประดิษฐ์ทางการเมืองกับความเป็นประวัติศาสตร์สองอันนี้เราจะซังน้ำหนักอย่างไร โดยในฐานะที่ผมไม่ใช่นักประวัติศาสตร์นั้น ผมก็ไม่รู้จะซังอย่างไรเหมือนกัน แต่ความรู้สึกว่าจะเรียกว่าประวัติศาสตร์เต็มทีมันก็คงไม่เสียหายเท่าไรนัก

ผมอยากจะเสนอว่าสิ่งที่อ.ชวบทัญญูพูดถึงกับสิ่งที่อ.เกษียรพูด จริง ๆ แล้วมันเป็นคนละระดับ อ.เกษียรได้ตั้งคำถามไม่ใช่เฉพาะกับประวัติศาสตร์ ผมไม่ชอบที่อ.เกษียรใช้คำว่า structuralism มากลุมใครต่อใครซึ่งอาจจะไม่ได้เป็น หรือใครต่อใครซึ่งผมคิดว่าไม่เป็นอย่างตัวเอง แต่ว่าประเด็นสำคัญคือว่า อ.เกษียรถามที่ Epistemology คือ ญาณวิทยา ซึ่งจะประยุกต์ใช้ได้กับประวัติศาสตร์ทุกสกุล ไม่ว่าจะเป็นภรมพระยาจารย์ฯ อ.นิธิ อ.แถบสุข หรือใครต่อใครทั้งหลายทั้งปวง สิ่งที่เกิดขึ้นในวิชาประวัติศาสตร์มองจากผมซึ่งเป็นคนในสังคมศาสตร์ก็คือ การเปลี่ยนแปลงจากประวัติศาสตร์ของต้นไม้ใหญ่แบบของกรมพระยาจารย์ฯ มาเป็นประวัติศาสตร์ซึ่งคุณเสนีย์ เสาวพงศ์เรียกว่าประวัติศาสตร์ของวิชาชีพ นั่นคือกษัตริย์อ.ชวบทัญญูถึงวิทยาลัยครูทั้งหลายพูดถึงประวัติศาสตร์ท้องถิ่นและอื่น ๆ แต่ว่าจุดร่วมกันของสองสิ่งนี้ก็คือความเชื่อในหลักฐานชนิดเดียวกันแต่อยู่คนละที่ มันไม่ใช่หลักฐานของต้นไม้ใหญ่เท่าอันแต่มันเป็นหลักฐานอีกอย่างหรือความเชื่อหลักฐานมันใช้การได้ แต่สิ่งที่พวกเราได้และตั้งคำถาม ก็คือว่าหลักฐานมันมันถูกเคลือบด้วยอะไรบ้าง มันเป็นผลผลิตของสังคมแบบไหน และเมื่อรวมกันแล้วมันสร้าง reality หรือความเป็นจริงหรือไม่ ผมว่าคำถามหลักอยู่ตรงแล้วคำถามแบบนี้คงจะอิงไปในทางปรัชญามากกว่า ที่จริงไปถึงที่สุดก็คืออ.เกษียร เป็นห่วงกลัวว่าจะไม่มี reality กลัวว่าจะไม่มี objectivity คำถามก็คือว่าห่วงทำไม ทำไมคนถึงกลัวเหลือเกินว่ามันจะไม่มีความเป็นจริงอยู่ อยู่ไม่ได้หรือถ้าในที่สุดมันไม่มีความเป็นจริง ผมคิดว่าอันนั้นก็น่าจะถามได้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นสิ่งที่ภาวิชาการสาขาทั้งหลายกำลังจะกระทำก็คือ produce บางสิ่งบางอย่างขึ้นมา แล้วเราเรียกว่ามันเป็นความรู้ ผมอาจจะใช้คำบางคำผิดพลาดด้วยความไม่รู้ แต่ว่าผมเพียงอยากจะชี้ว่าสิ่งที่อ.ชวบทัญญูพูดถึงกับสิ่งที่อ.เกษียรพูดเป็นคนละระดับ อ.ชวบทัญญูไม่แปลกอะไรที่ในที่สุดอ.นิธิก็ตั้งคำถาม อ.ศรีศักรก็ตั้งคำถามการเจริญเติบโตของประวัติศาสตร์ท้องถิ่น แต่ผมมันเป็นปัญหาของอุดมการณ์ แต่ว่าผมเหล่านี้ยังใช้หลักฐาน แต่ว่าเปลี่ยนที่จากหลักฐานของกองจดหมายเหตุไปเป็นคนอื่นในท้องถิ่น เสมอท้องถิ่นอาจจะสำคัญกว่า อะไรทำนองนี้ อ.ชวบทัญญูคงไม่เห็นด้วยเพราะส่ายหน้าเอะ

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ:

ผมคิดว่าอย่างนี้ ประเด็นที่อ.ชัยวัฒน์พูดนี้ อาจารย์บอกว่ามันเปลี่ยนจากต้นไม้ใหญ่มาเป็นวิชาชีพ แต่ก็ยังใช้ข้อมูลเดียวกัน เชื่อในข้อเท็จจริงเดียวกัน ผมคิดว่าไม่ใช่ ผมคิดว่าความเปลี่ยนแปลงครั้งนี้มันเล็กซึ่งมาก ผมคิดว่ามันเล็กซึ่งมากในแง่ที่ว่า มันกำลังเกิดการตีความอดีตใหม่ คือผมเชื่อว่า ถ้าคุณตีความอดีตอย่างหนึ่งคุณวางแผนเพื่ออนาคตอย่างหนึ่ง คุณวางแผนเพื่ออนาคตอย่างหนึ่ง แต่ถ้าคุณตีความอดีตอีกอย่างหนึ่งอนาคตของคุณจะเป็นอีกอย่างหนึ่ง และผมคิดว่าสิ่งที่กำลังจะเกิดขึ้นในวงการประวัติศาสตร์โดยเฉพาะวงการประวัติศาสตร์ไทยนี้ มันเล็กซึ่งและแบบเนี้ยมมาก มันมีกลยุทธ์วิธีอะไรหลายอย่างในการที่ตั้งคำถาม แล้วก็เปลี่ยนวิธีการมอง บางคนอาจมองไม่เห็นชัด แต่ผมค่อนข้างจะเชื่อด้วยญาณวิทยาหรืออะไรทำนองนี้ว่า มันมีอะไรหลายอย่างที่ผมว่ามันน่าตื่นแต่ที่สุด และผมก็ตั้งใจเหลือเกินที่ผมได้สละ เรือคณะรัฐศาสตร์มาเป็นนักศิลปศาสตร์ คือผมเรียนรัฐศาสตร์ชั้นปริญญาตรีและโท เมื่อสักครุนี่คำถามอยู่อันหนึ่งบอกว่า สถานะของวิชาการทางประวัติศาสตร์ไทยในประเทศไทยในปัจจุบันตกต่ำแต่นานุมิใจ และถ้าบังเอิญผมปฏิบัติรัฐประหารยึดอำนาจในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้ผมจะตั้งคณะประวัติศาสตร์

ชัยวัฒน์ บุณาค:

ฉันเฝ้ามองจะตั้งคำถามหนึ่งแล้วก็เบนไปอีกอันหนึ่ง อ.ชาวนิธิย์บอกว่ามีสำนักแบบมนุษย์ต่างดาวกับมนุษย์ที่อยู่บนโลกทิพย์หรือว่าข้างนอกข้างในอะไรต่าง ๆ นี้ คือเป็นการแก้ปัญหาก็คิดว่า บางครั้งมันแอบทรวง คือเป็นการ critique ด้วย ในขณะเดียวกันก็มีการแบ่งว่านี่คือแบบไทยหรือมันคือเป็นคนที่ไปถอด idea อะไรใหม่ ๆ เข้ามา การตั้งปัญหาแบบนี้มันไม่ค่อยเห็นด้วยเท่าไร ว่าปัญหาที่เราจะผลักดันให้การวิจัยประวัติศาสตร์พัฒนาไปได้อย่างไร ผมพยายามตั้งปัญหาขึ้นในระดับสูงกว่านิกคิตหนึ่งคือว่า ตั้งในระดับปรัชญา นอกจากประวัติศาสตร์กับสังคมศาสตร์ ในเรื่องของกาหาความรู้ Epistemology ของศาสตร์มนุษย์ที่ไหน ศาสตร์สรรพสิ่งทุกอันมันมีอยู่ไม่ว่าจะเป็น เรื่องของอะไร ปรัชญาทุกอย่างสิ่งที่เราเรียกทุกอย่างเราต้องการหาความจริงให้หรือเปล่า เรามาตั้งคำถามในแง่ที่ว่าความจริงอยู่ที่ไหน หลากๆ ผมพยายามตอบ อ.เกษียรก็บอกว่าความจริงอาจจะซ่อนเร้นอยู่ในความหมายของคำ ผมจะไล่เป็น school มาตั้งแต่ต้นเลยแล้วกัน เมื่อมองอย่าง school Positivist ผมคิดว่าพวกนี้แต่ละคนไม่ว่าจะเป็นตั้งแต่ Ranke จับลงมาถึง Marx จับมาถึง Foucault อะไรต่าง ๆ หรือในของไทยเราไล่ตั้งแต่กรมพระยาดำรงฯ ขึ้นมาถึงจิตร ภูมิศักดิ์ หรือขึ้นมาถึงที่ อ.ชาวนิธิย์เรียกว่าลูกหมอก็คืออย่างคุณสุจิตต์ หรืออะไรต่าง ๆ นี่ก็คือพวกลูกกบฏใช้ใหม่ กบฏที่เกิดขึ้นในช่วงที่วงการวิชาการมันมีปัญหามาไม่สามารถตอบปัญหาอะไรขึ้นมาได้ พวกนี้ต่างหากที่ผมคิดว่าควรจะชื่นชม อย่างเป็นต้นว่า กลับไปดู Ranke ทำไม Ranke ถึงเน้นถึงเรื่องการหลักฐานประวัติศาสตร์อันแรกก่อนหน้ามันคือประวัติศาสตร์ที่ถูกปฏิเสธโดยพวก คริสเตียน หรือของไทย กว๊านอย่างกรมพระยาดำรงฯ ก็ตาม คือก่อนหน้ามันหลักฐานไม่ค่อยมี เริ่มให้ความสำคัญของสิ่งที่มันเป็นจริง เราหลุดจากสิ่งที่อยู่ระดับ idea บางสิ่งที่ real สิ่งที่เป็นจริง แล้วหลังจากนี้ระดับการหาความจริงก็มีในระดับมากมายออกไปหลายประเด็น บางคนไปหาทางด้านประสบการณ์ อาจจะมีมองไปในด้านกาหาความรู้โดยผ่านที่มันต้องรู้มันต้องเห็นก่อนมันถึงจะเชื่อ อันนี้ผมคิดว่าเป็นสิ่งที่หลุดออกมา คือเป็นการหาเหตุผล ที่จริงมันอาจจะเชื่อเนื่องจากศรัทธาก็ได้ หรืออีกพวกหนึ่งมีความแตกกระสานซ่านห่างทางความคิดเพื่อหา methodology ใหม่ ๆ วิธีการหาความรู้ใหม่ ๆ ผมคิดว่าเป็นสิ่งที่ร้ายแรงในด้านวิชาการ แล้วก็ทางยุโรปหรือทางอะไรต่าง ๆ มันมีมาแล้ว ผมคิดว่าไม่ว่าจะเป็นปัญหาที่เราจะไปศึกษาแล้วก็นำมาใช้ อีกประเด็นหนึ่งที่เราเห็นในการชี้ก็คือว่า อย่างที่เราเห็นว่าศาสตร์ต่างๆ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 19 เป็นต้นมา มันถูกสับเป็นชิ้น ๆ แล้วต่างคนต่างก็คิดว่าคนๆ นั้นคิดกันมา เรียงหน้ากันมาเลย แต่ละคนเกาะหลังกันมาทั้งสี่ทางด้านหาความรู้ อย่างผมคิดว่าคนนี้เป็นตัวแทนของ Foucault คือเกาะหลัง Marx มาเลย จาก Marx เข้าไปคุณอาจจะเห็นคนนั่งกลาง คือผมไม่รู้ว่าคุณอยู่ในสกุลไหน เลยเข้าไปอีกนิตเป็นอ.ชาวนิธิย์ ผมว่าถ้าไม่ใช่เป็น Positivist อาจจะเรียกว่าเป็น New History ที่พยายามมองอะไรที่ไม่ใช่เป็นเรื่องของหลักฐาน แต่เป็นเรื่องของความรู้สึก ประวัติศาสตร์ไม่ใช่เรื่องของหลักฐานใด ๆ เป็นเรื่องของมนุษย์ เรื่องของสังคม เรื่องของโครงสร้างหรือเรื่องอะไรต่าง ๆ จิปาถะ หรือสิ่งที่อ.ชัยนต์ ที่พยายามจะมองประวัติศาสตร์ในแง่ของเรื่องเดิมผ่าน micro study หรือการศึกษาหา model ของสังคมในการสังเกตอย่างใกล้ชิดต่าง ๆ ผมคิดว่าสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ เราเห็นแล้วว่าชื่นชมแล้วเราควรจะหาข้อสรุปในระดับเลย จากประวัติศาสตร์เลยจากสังคมศาสตร์ คือเบื้องบน และสูงไปกว่านั้นก็คือปรัชญา ผมคิดว่าตรงนี้มากกว่าที่เราน่าจะมอง

เสันท์ จามริก:

ผมขอตั้งปัญหามาหาชีวิตลึกลับ คือผมคิดว่าสิ่งที่อธิบาย ผมคิดว่าอยู่ในระดับที่คุณภาพค่อนข้างสูงมาก และผมคิดว่าน่าชื่นใจ แต่อย่างไรก็ตามผมก็อยากจะตั้งเข้ามาหาความเป็นจริงบางอย่างซึ่งอาจจะเสริมหรือช่วย หวังว่าคงจะ

ให้ความกระจ่างในคำถามหลาย ๆ อย่างที่ถาม ในประการแรกผมคิดว่าเราจะพูดถึงเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้โดยที่ห่างออกไปจากสภาพทรมานหรือสภาวะทางการศึกษาจริง ๆ ของเราคงไม่ได้เฉพาะในแง่ที่ผมอยากจะเสนอขึ้นมาอีกนิดหนึ่งที่ว่า ลักษณะของเป้าหมายทางการศึกษาของสังคมไทยก็คือให้คนทำงาน แต่จะทำงานในกรอบของระบบอะไรนี่ก็เรื่องหนึ่ง เพราะฉะนั้นคำถามนี้ก็จะถามเสมอว่า เรียนแล้วจะไปทำอะไร ด้วยเหตุนี้การที่จะตั้งคำถามในทางวิชาการที่พูด ก็มานี่ ผมคิดว่ามันเป็นปรากฏการณ์ใหม่ และอย่างมากที่สุดไม่เกิน 20 ปี ที่จะมามีคำถามเรื่องประวัติศาสตร์เรื่องอะไรพวกนี้ เพราะฉะนั้นคำถามขณะนี้อยู่ในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อทางการศึกษาของเราคือว่า เรามีคำถาม 2 แบบ คำถามแบบที่เด็ก ๆ จะตั้งคำถามวิชานี้อะไรนี่ จะให้อะไรกับเราที่จะออกไปสู่โลกภายนอก อีกประการเราเริ่มจะมีวิชาการทั้งผู้สอนและผู้เรียนคือตั้งคำถามที่จะมุ่งหาความเป็นจริง เพราะฉะนั้นมันจึงมีลักษณะในเชิงของความขัดแย้ง ผมพูดอันนี้มากเพราะผมอยู่ที่คณะรัฐศาสตร์ ผมรู้ว่าความขัดแย้งในเรื่องนี้มีค่อนข้างจะรุนแรงพอสมควร แล้วก็ไม่ค่อยเข้าใจกันด้วย การอภิปรายในชั้นนี้ผมหวังว่ามันจะช่วยให้เกิดความเข้าใจขึ้น ที่ผมตั้งข้อสังเกตในเรื่องนี้ก็คือเพื่อที่จะเลี้ยวมาหาสิ่งที่ข้อ.ชยันต์พูดถึงเรื่องกระแสหลักข้อ.ชยันต์ได้พูดมา ผมคิดว่าไม่ค่อยมีตัวตนเท่าไร ที่ว่ากระแสหลักในสังคมศาสตร์เป็นอย่างไรอย่างนี้ เพราะฉะนั้นถ้าสรุปอย่างอ.ชยันต์ มันมีความรู้สึกที่ว่าสังคมศาสตร์ไทยขณะนี้มีกระแสหลัก ซึ่งผมคิดว่าเป็นตนเองอย่างข้อ.ชยันต์พูดนั่นเป็นเรื่องของตะวันตก แต่จริง ๆ แล้วผมว่าในสังคมไทยนั้น ที่เรามาพูดทฤษฎีต่าง ๆ ที่ว่าเป็นเรื่องของ elites ที่พูดเพื่อผลิตบางอย่างออกมาเท่านั้น แต่ผมว่าเราไม่เคยมีสำนักทางความคิดอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้นถึงพูดมานั้นก็หมายความว่าเราจะใช้ชีวิตที่จะเข้าหาปัญหาอย่างไรก็ตามไม่น่าคำนึงถึงกระแสหลักเท่าไร เพราะในขณะนั้นคิดว่าเรายังไม่มีสำนักที่จะพูดได้อย่างนั้น ผมอยากจะเรียกว่า สภาพบรรยากาศขณะนี้ เป็นสภาพบรรยากาศของทั้งประวัติศาสตร์หรือสังคมศาสตร์ก็เป็นช่วงของการแสวงหาทั้งสิ้น สังเกตดูอย่างข้อ.ชยันต์พูดถึงตัวอย่างมีประวัติศาสตร์หรือมีสังคมศาสตร์บางคนที่ว่ากำลังที่จะแสวงหา และในกระบวนการเหล่านี้ผมไม่อยากจะตีความในตนเองที่ว่า เป็นกระแสหลักหรือกระแสแหวนที่จะโต้ตอบกัน เรายังไม่อยู่ในสภาพบรรยากาศอย่างนั้น ในฐานะที่ผมเป็นผู้ที่อยู่ในสังคมศาสตร์ และใช้ประโยชน์จากประวัติศาสตร์ ผมไม่ทราบว่าถูกหรือผิดในการศึกษาคิด ในการสอนคิด ในการวิจัยคิด มันไม่ใช่ปัญหาแค่เทคนิคในการใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ซึ่งเป็นลักษณะของมนุษย์ต่างดาวที่ว่า ผมเองยังอาจถูกจัดอยู่ในประเภทมนุษย์ต่างดาวเหมือนกัน แต่ว่าด้วยคำถามบางอย่างในสังคมศาสตร์ มันเป็นการถามในตัวของมันเอง ชวนให้ต้องประเมินข้อมูลในทางประวัติศาสตร์ เพราะว่าข้อมูลในทางประวัติศาสตร์อย่างเช่น เราพูดถึงคำกรณบบังคมทูลให้เปลี่ยนแปลงปกครอง รศ.103 อย่างนี้เป็นต้น ผมคิดว่าเราจะต้องดูเอกสารแล้วต้องดูสภาพแวดล้อม แล้วก็ดูการกระทำ การใช้ข้อมูลในทางประวัติศาสตร์ให้เกิดอย่างนี้ในแง่ที่ว่า ต้องมองย้อนหลังเราสามารถที่จะอ่านทั้งตัวเอกสารตัวข้อมูลและตัวการกระทำตัวเหตุการณ์อะไรหลายๆ อย่างรวมทั้งสภาพแวดล้อม แล้วมันคือการใช้ข้อมูลทางประวัติศาสตร์ ไม่ใช่ใช้ผิด ๆ อย่างนั้น ผมมีความเชื่อว่าการแบ่งแยกระบบระหว่างประวัติศาสตร์กับสังคมศาสตร์นั้นไม่ใช่เป็นของที่มีตัวตนอย่างแท้จริง มันอยู่ที่ว่าเราเข้าไปสนใจในมิติของอดีตมากน้อยแค่ไหนเท่านั้น ผลที่สุดแล้วคำถามที่ถามในสังคมศาสตร์นั้นมันจะต้องมีมิติในทางประวัติศาสตร์เมื่อได้ตั้งคำถามเหล่านั้น เพราะฉะนั้นปัญหาการตั้งคำถามนั้น เราคงต้องขยับถอยหลังสักนิดหนึ่งว่า คำถามนั้นมีรากฐานอะไรคือไม่ได้ตั้งคำถามลอย ๆ คงต้องถามตัวเองว่าทำไมจึงตั้งคำถามอันนั้น เพราะว่าอันนั้นทำให้สังคมศาสตร์กับประวัติศาสตร์นั้นเป็นเอกภาพที่ไม่ใช่จอมปลอม เป็นเอกภาพที่แท้จริงในตัวของมันเอง สังเกตดูว่าอย่าเอาการแบ่งแยกสาขาวิชาชั้น สังเกตดี ๆ การแบ่งแยกสาขาวิชาชั้น ฝรั่งเศสเรียกว่า Discipline ที่ว่ามันมีมันบังคับเรา แต่ผมคิดว่าจริง ๆ แล้วมันเป็นเพียงสมมติฐานของเราเท่านั้น ผมอยากจะเสนอว่าในการตั้งคำถามไม่ว่าจะเป็นใน (จะเรียกว่า) ประวัติศาสตร์หรือสังคมศาสตร์นั้นคงต้องพยายามที่จะแสดงว่ารากฐานที่มาของคำถามนั้นว่ามันจะตามว่าทำไมต้องถามนั้น ประการที่สองคำถามต้องการอะไร ต้องการแสดงต้องการพิสูจน์อะไร แล้วคำถามนั้นจะทำอย่างไรจึงจะเข้าสู่คำตอบคำอธิบายที่ให้ความกระจ่างพอสมควร ถ้าเราไม่สนใจเฉพาะคำถาม แต่ว่าพยายามศึกษาไปถึงรากฐานของคำถามนั้น เชื่อว่าเราจะเห็น

ชาญวิทย์ เกษตรศิริ:

ผมเห็นด้วยกับอ.เสนต์ ในแง่ที่ว่าอ.เสนต์บอกว่ากระแสหลักในสังคมศาสตร์ทั่วไปไปสู่จะมี มันไม่มีเจ้าสำนักอะไรที่เห็นชัดเจน ความคิดหลักว่าจะต้องเดินแกนนี้หรือไม่เดินแกนนี้ แต่อย่างในภาวประวัติศาสตร์ ผมอยากจะพูดว่ากระแสหลักมีเพราะผมคิดว่าวิชาประวัติศาสตร์รากมีลึกมาก มันขึ้นมาในช่วงของการที่สังคมไทยเผชิญหน้ากับอิทธิพลของตะวันตก ถ้าหากความกลับไป หมายความว่าช่วงรัชกาลที่ 4 ที่ 5 ที่ 6 เมื่อสังคมไทยเผชิญต่อสถานการณ์ใหม่ ผู้เข้าบัญชาชนสมัยนี้ต้องตีความอดีตใหม่ เพราะฉะนั้นผมคิดว่ารากอันนี้ของวิชาประวัติศาสตร์มีลึกมาก ถ้าเมื่อเทียบกับวิชาสังคมศาสตร์อื่น ๆ อย่างในภาวชีวรัฐศาสตร์ มันเพิ่งเกิดขึ้นมาเมื่อปี 2492 ในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ที่เราแบ่งว่าเป็นรัฐศาสตร์ และยังเป็นรัฐศาสตร์ในลักษณะที่ว่าฝึกคนออกไปเพื่อซื้อมายังป็น คือเป็นลักษณะคล้ายกับลักษณะแบบวิชาชีพ เราจะตั้งคำถามเมื่อมันเป็นลักษณะแบบวิชาการในระดับปริญญาในระยที่หลังมาก เพราะฉะนั้นในแง่ ช่วงระยะเวลาอันสั้นสังคมศาสตร์ส่วนใหญ่จะยังสร้างกระแสหลักไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผมคิดว่าถ้าจะมองในแง่ของรัฐศาสตร์ แต่ถ้าภวของประวัติศาสตร์ผมคิดว่ามันต่างกันมาก อันนี้อาจจะไม่ได้แย้งเต็มที่ แต่ผมคิดว่าในภาวประวัติศาสตร์อันนี้มีลักษณะเฉพาะของมันเนื่องจากความจำเป็นในภาวที่ที่จะต้องเดินหน้า สังคมจะต้องเดินเข้าไปในช่วงของการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ

ชัยันต์ วรณธนะภูติ:

บังเอิญผมไม่มีโอกาสที่จะให้อ.เสนต์ทราบตอนนั้นว่า ที่ผมพูดถึงสังคมศาสตร์กระแสหลักนี้ ผมพูดในลักษณะที่เป็น ideal type อีกประการหนึ่งคือว่าผมมีประสบการณ์จำกัดคือมาจากมหาวิทยาลัยอุร แต่ว่าผมก็คุ้นเคยกับวิชาสังคมศาสตร์บางสาขาเช่นรัฐประศาสนศาสตร์ ผมเคยเรียนที่สถาบันวิจัยพัฒนาบริหารศาสตรกิจติ แล้วก็เคยเรียนวิชาการศึกษา ผมมีความรู้สึกว่ามันอยู่ในสองวิชาอันนี้คือรัฐประศาสนศาสตร์กับรัฐศาสตร์ที่ผมสอนอยู่ การศึกษาที่เคยสอนอยู่เหมือนกัน หรือมานุษยวิทยาอีกที ซึ่งเคยเรียนมา ผมค่อนข้างจะเห็นขัดแย้งกับอ.เสนต์เมื่อรู้สึกว่ามันกระแสหลัก แต่ว่าผมไม่ทราบวิชาการที่นอกเหนือจากนี้ ยกตัวอย่างเช่นเรื่องวิชาการศึกษา งานวิจัยที่ออกมาล่าสุดที่ออกมาเมื่อ 2524 สองชิ้นใหญ่ ๆ อันหนึ่งก็ทำโดยอาจารย์คณะรัฐศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (ไม่ใช่ของอ.เสนต์) อีกอันหนึ่งทำโดยสภาการศึกษา ยังอยู่ในรูปแบบที่ผมเรียกได้ว่าเป็นกระแสหลัก กระแสหลักนี้ไม่สนใจพื้นฐานทางประวัติศาสตร์เลย แต่ไม่ได้หมายความว่าไม่มีการศึกษาที่เอาอดีตสนใจประวัติศาสตร์ ผมก็เรียนแต่ต้นแล้วบอกว่า ผมไม่พูดถึงความน่าจะเป็นของสาขาวิชานี้ พูดในลักษณะที่ว่าสิ่งที่กำลังเป็นอยู่ ถ้าจะพูดถึงการสอนในสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์หรือวิชาการศึกษาหรือมานุษยวิทยาอีกที ในมหาวิทยาลัยหลาย ๆ ที่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นความคิดกระแสหลัก แต่ว่าจะมีมากน้อยขนาดไหน ผมคิดว่าอาจจะเป็ประเด็นที่จะต้องมาพูดกันเป็นรูปธรรมมากกว่านี้

สมศักดิ์:

ผมมาพูดในประเด็นนี้เมื่อคืนนี้ คือเมื่อ 2-3 อาทิตย์ก่อน มันมีการสัมมนาทำนองนี้เหมือนกัน เป็นเรื่องเกี่ยวกับเรื่องที่ผมเสนอคือเศรษฐกิจไทย แล้วผมขึ้นไปแย้งว่า จริง ๆ แล้วเวลาเราพูดกันว่าเราลดมาหารูปธรรม เราไม่เคยตั้งคำถามว่าสิ่งที่เราเรียกว่ารูปธรรมนี้ เราได้มาอย่างไร สิ่งที่เราเห็นเป็นรูปธรรมแท้ที่จริงแล้วมันมาจากสิ่งที่

ภาษาฝรั่งเรียกว่า determination ทั้งหลายก่อนที่จะมาถึงอัมมี แต่เรื่องมันต้องเถียงกันยาวเป็นชั่วโมง เพราะอัมมี
 จะมาละไว้แต่ก่อน ผมอยาก defend ในประเด็นที่ว่า การพูดที่อ้างเหตุผลที่ผ่านมามันคิดว่าเป็นปัญหาที่ไม่ใช่รูปธรรม
 และในทางตรงกันข้าม ผมไม่คิดว่าการลงมาถึงปัญหาที่เราเห็นเฉพาะหน้าจะเป็นปัญหารูปธรรมเสมอไป แต่เป็น
 ประเด็นเปิด ประเด็นที่เผด็จ. เกษียรหรือผู้รักคนไม่คัมมิกมันเขียนคำถามตั้งเยอะเยอะ ประเด็นที่เผด็จ. เกษียรคือ
 เรื่องการเกิดขึ้นของ structuralist ที่จริงแล้วมันเป็นภาพสะท้อนกลับไปถึงปัญหาตั้งแต่สมัยการ debate ระหว่าง
 Kant กับ Hegel และพวก structuralist ที่จริงแล้วมันเหมือนกับ Hegel ในแง่ที่มันเป็นการยืนยันถึงความดี idea
 มันเข้าเหมือนกับ reality เขียนไปได้ครึ่งหน้า พอ. ขบวนการวิพากษ์ทศวรรษเขียนเลย เพราะว่าเกิด shock บางอย่าง
 คือผมมีความเห็น 2 ประเด็น คือในประเด็นแรกผมคิดว่าผมเห็นด้วยกับที่ อ. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์พยายามที่จะพูดว่า การ
 debate ระหว่างอ. ขบวนการกับอ. เกษียร ความจริงเป็นปัญหาและระดับ ถ้าผมจะพูดให้มันเป็นภาษาที่ง่ายขึ้น สมมติ
 ว่าอ. ขบวนการกำลังพูดถึงสิ่งที่มันเป็นข้อถกเถียงกับปัจจุบันในวงการประวัติศาสตร์ แต่อ. เกษียรพยายามพูดถึงสิ่งที่คิดว่าอาจ
 จะเป็นการถกเถียงในปัจจุบันของวงการประวัติศาสตร์เหมือนกัน แต่ว่าเป็นวงการประวัติศาสตร์ที่ไม่มีในเมืองไทยแต่มีใน
 เมืองนอก ผมคิดว่าทั้งสองอย่างนี้ ถ้าถามว่ารัฐศาสตร์คือมี legitimacy ในการเสนอปัญหาเท่า ๆ กัน อ. ขบวนการ
 สามารถเสนอปัญหาในความหมายที่ว่า เป็นการเสนอปัญหาที่ปัจจุบันนักประวัติศาสตร์ไทยเถียงกันเรื่องอะไร ในขณะที่
 อ. เกษียรเสนอว่าปัจจุบันนักประวัติศาสตร์ไทยส่วนหนึ่ง แล้วก็นักประวัติศาสตร์ในโลกตะวันตกส่วนหนึ่ง เพราะความจริง
 เขาไม่ได้จำกัดกรอบ เราตั้งคำถามเกี่ยวกับประวัติศาสตร์โดยทั่วไปอยู่แล้ว เราไม่ได้บอกว่าตั้งคำถามเฉพาะประวัติ
 ศาสตร์ไทย เพราะอัมมีในแง่นี้. เกษียรก็มี legitimacy ในการนำเสนอ เพียงแต่วิธีการที่นำเสนออัมมีอาจจะไม่
 ชัดเจน ว่าสิ่งที่กำลังถกเถียงไม่ใช่การถกเถียงในสิ่งที่เป็นอย่างในปัจจุบัน แต่มันเป็นการถกเถียงที่เป็นอยู่ในโลกตะวันตก
 และอาจจะเกิดขึ้นในโลกประวัติศาสตร์ไทยในอนาคต ที่ประเด็นที่สอง ผมมองประเด็นที่อ. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ ยกขึ้น
 มาบอกว่า จริง ๆ แล้วมันมีความแตกต่างกันใหม่ในประเด็น เรื่องการตีความระหว่างสกุลต่างๆ 5-6 สกุลในประวัติศาสตร์
 ไทยที่ดำรงอยู่ในปัจจุบัน สกุลของกรมพระยาดำรงฯ สกุลของสำนักวัดศรีเทพฯ สกุลของอ. นิธิ สกุลของพวกคุณสุจิตต์
 เหล่านี้เป็นต้น เรามักว่าเป็นความต่างระหว่างสำนักต่าง ๆ เราจะพูดว่าเป็นความต่างได้อย่างไรในเมืองทุกฝ่ายใช้
 วิธีการเหมือนกันเลย คือเข้าไปอ่านเองจดหมายเหตุแห่งชาติ แล้วก็สรุปเองจดหมายเหตุแห่งชาติ แล้วก็ผมออกมา
 เป็นหนังสือเล่มหนึ่ง เพราะอัมมีมีความไม่ต่างกันในตัวคือข้ออ้างนำไปสู่สิ่งที่อ. ชัยวัฒน์ สถาอานันท์ พูดถึงความไม่ต่างกัน
 ในปัญหาที่เขาเรียกว่าเป็น Epistemology คือวิธีการได้มาซึ่งความรู้ัน พวก structuralism ตั้งคำถามในระดับที่
 ว่า จริง ๆ แล้วข้อมูลหรือความรู้ที่เราได้มาอย่างไร อย่างที่อ. เกษียร คุณแรงชัยว่า จริง ๆ แล้วสามารถเขียนประวัติ
 ศาสตร์โดยไม่มีข้อมูลเลยก็ได้แบบนี้ เป็นต้น การตั้งคำถามที่ผมยอมรับว่าทำไมเราไม่ตั้งคำถามในประวัติศาสตร์ไทย
 เพราะว่าประวัติศาสตร์ไทยไม่ว่าสำนักไหนตีความมันไม่ต่างกัน ตั้งคำถามการตีความที่ข้อมูลเหมือนกัน เพียงแต่
 structuralism ตั้งคำถามโดยตัวข้อมูลมันเองว่าตัวข้อมูลมันเชื่อได้แค่ไหน วิธีการที่นำไปสู่ข้อมูลมันเป็นอย่างไร มี
 ความต่างแค่ไหน ผมยอมรับการตั้งคำถามมันยังไม่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ในประวัติศาสตร์ไทย เพราะอัมมีนำไปสู่ข้อเสมอ
 สู้ตายในความเห็นของผม ถ้าอย่างนั้นในภาพที่อ. เกษียร ยกปัญหาการตั้งคำถามอย่างนี้ขึ้นมาในตีประชุมมีประโยชน์ใหม่
 ผมอยากจะยืนยันว่ามี เพราะว่าแม้ว่าการตั้งคำถามแบบนี้จะไม่เกิดขึ้นในปัจจุบันก็จริง แต่ผมเชื่อมั่นในอนาคตโลกหรือ
 โลก นอกจากหลายท่านคือ. เกษียรยกมาซึ่งเพิ่งจบมาแล้วนี้ ซึ่งผมเชื่อมั่นอนาคตอันยาวไกลในการทำงานอัมมี นอกจาก
 เหล่านี้จะผลิตงานออกมามากขึ้นเรื่อย ๆ แล้ว ผมคิดว่าจะเร็วหรือช้า อิทธิพลของ structuralism จากโลกตะวันตก
 มันจะลามมาถึงประเทศไทยวันยังค่ำ ซึ่งมองจากในแง่แล้ว การที่ อ. เกษียรหยิบยกปัญหานี้ขึ้นมาจนไม่ใช่เป็นการ
 พยายามตีประวัติศาสตร์อย่างที่เป็นอยู่ปัจจุบัน แต่พยายามจะกู้คือ rescue ประวัติศาสตร์ล่องหน คือพยายามจะเตือน
 นักประวัติศาสตร์ว่า ระวังนะอีกหน่อยจะมีสกุลอย่างนี้แหละซึ่งมี powerful มากในการตั้งคำถาม เขาไม่ได้ตั้งคำถามที่

fact แต่ตั้งหัววิชาการได้มาซึ่ง fact นี้ แล้วผมอยากจะโยนมาอีกนิดหนึ่งว่า เป็นข้อสังเกตที่กลับมายังตะวันตกอีกครั้ง การที่พวก Empiricism ปรัชญา Empiricism ซึ่งเป็นพื้นฐานของการคิดค้นประวัติศาสตร์ในโลกของ Anglo-Saxon หรือโลกอังกฤษอเมริกันระยหะทศวรรษ 70 พวกพวก structuralist ต้อย่างแรง ด้านดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงความอ่อนในทางปรัชญาของพวกนี้เอง ในฐานะที่พวกนี้เป็นพวกที่มีอิทธิพลที่ Anti-Hegelian ในตอนต้นศตวรรษ แล้วการกลับมาของพวก structuralist โดยแท้จริงแล้ว เป็นการกลับมาโดยวิธีการแบบที่ Hegel เคยใช้ที่พวกนี้เหมือนกัน เพราะฉะนั้นผมอยากจะโยนมาเมืองไทยว่า ถ้านักประวัติศาสตร์ไม่ aware เรื่องนี้แล้ว เมื่อกถึงเวลาที่ structuralism มาตีแล้ว ก็จะถูกตีโดยขาดการ aware คือแบบไม่รู้เนื้อรู้ตัว

เฉลิมเกียรติ:

ผมเองก็สอนเรื่องปรัชญา เพราะฉะนั้นผมเองก็มีความรู้สึกว่ามีารตกเตียงในเชิงของปรัชญาอยู่มาก ผมคิดว่าการแก้ปัญหาในตอนนี้ คือในแง่หนึ่งเราคงจะพูดกันว่า เรื่องปรัชญาเป็นเรื่องไกลตัว ซึ่งจริง ๆ แล้วมันไม่ใช่ มันเป็นเพียงการดึงเอาลักษณะร่วมบางอย่างของชีวิตประจำวันของเราเอง เพราะฉะนั้นมันก็เป็น เรื่องที่สามารถจะพูดถึงได้ในทันที แต่ที่มันการดึงคำถามในเชิงปรัชญากลับมาในบ้านเราในเมืองไทย ผมเชื่อว่ามันมีอยู่แล้วแต่ว่าเราไม่ได้พูดกันออกมาชัดเจนว่าเป็นการดึงคำถามในเชิงปรัชญาจริง ๆ ยกตัวอย่างเช่นเวลาที่เรารววิชาในงานด้านสารคดีการเมือง เราก็บอกว่างานชิ้นนี้ไม่น่าเชื่อถือ เนื่องจากว่ามีการเอาอารมณ์ความรู้สึกของผู้เขียนแทรกคิดเข้าไปด้วย หลักฐานข้อมูลก็ใช้การไม่ได้ เพราะฉะนั้นไม่น่าเชื่อถือเพียงพอ ผมว่ามันเป็นการวิจารณ์ในเชิงปรัชญา เพียงแต่ว่าเรายังไม่ได้มีการคิดค้นขึ้นมา ทักกันอย่างจริงจังเป็นตัวเป็นตน อันนี้ก็คงจะเนื่องมาจากปัญหา มันยังไม่ได้เกิดขึ้นจริงๆ ผมก็อยากมีข้อเสนอสำหรับการศึกษาในเรื่องนี้ในหัวข้อของเราที่ว่า ถึงแม้ว่าตอนจะมีการตกเตียงในเชิงปรัชญา หรือวิธีการหาความรู้มันยังไม่เกิดขึ้น การปรับตัวบางอย่างก็อาจจะเริ่มทำได้ แต่ทางหนึ่งที่ผมคิดว่าน่าสนใจมากสำหรับการเชื่อมโยงของสาขาวิชานี้ก็คือ การเปิดหัวข้อหรือแนวทางศึกษาใหม่ ๆ ถึงแม้ว่าจะเป็นการใช้ข้อมูลจากแหล่งเดียวกัน ผมคิดว่ามันก็ไม่แน่ว่าจะมีปัญหาอะไร แต่จุดสำคัญคือว่าเราสามารถนำข้อมูลนั้นไปใช้ตีความเพื่อเสริมเข้ากับในหัวข้อใหม่ ๆ ได้แค่ไหน เช่นการศึกษา เรื่องของมวลชน เรื่องของเทคโนโลยี อีกประเด็นหนึ่งเป็นเรื่องสุดท้ายก็คือ ในการศึกษาเรื่องในทางปรัชญาของสาขานี้อาจจะไม่ได้มีมากนัก แต่ว่าวิธีการศึกษาแนวทางการมองปัญหา เท่าที่ผมติดตามอ่านงานในด้านนี้มา ผมเห็นว่ามันมีอยู่พอสมควรทีเดียว ชอบคุณมาก

